

Misjonsdiakonien som kulturuttrykk i Kina

En tekst- og bildedokumentasjon fra Hunanprovinsen

THOR STRANDENÆS (tekst)

NILS KRISTIAN HØIMYR OG BJØRG BERGØY

JOHANSEN (billedokumentasjon)

Noen kjennetegn ved misjonsdiakonien

Et av de sterkeste kulturuttrykk for kristen misjonsvirksomhet er det diakonale arbeidet, enten det fremstår som nødhjelp, legemisjon og sykepleie eller utdanningstilbud. Dette kulturuttrykket har gjerne blitt kalt misjonens kjærlighetsgjerninger fordi den diakonale virksomheten tydeliggjør det kristne budskap i form av karitativ tjeneste. På samme måte som munke- og nonneklostrene like fra sin første tid og gjennom middelalderen utførte ulike former for tjeneste blant eldre mennesker, fattige, syke, foreldreløse og andre nødlidende, har kirkens misjon i løpet av de siste to hundre år etablert ulike former for diakonal tjeneste i de land hvor den ble virksom. Denne tjenesten har hentet sin inspirasjon fra Jesu forkynnelse og omsorgsgjerninger for utstøtte, fattige og andre nødlidende, så som spedalske og andre syke, blinde, døve og funksjonshemmede.¹ Også norsk misjon har i sitt diakonale arbeid ytt ulike former for hjelp til barn og voksne med slike lidelser eller funksjonshemming.

Ved siden av den diakonale tjeneste som lokale kirker og menigheter, familier og enkeltkristne engasjerte seg i, vokste det i den tidlige kristne kirke frem en institusjonsdiakoni, især i tilknytning til klostervesen og ordensliv. Institusjonsdiakoni har også siden blitt en del av den kristne kirkes misjon i mange land. Dette gjelder også misjonsarbeidet i flere av de land hvor utsendinger fra Det Norske Misjonsselskap (NMS) har virket i løpet av selskapets historie, især i Sør

---

¹ Se for eksempel Matt 4,23-25 parr.; 8-9 parr.; 10,8.parr.; 25,31-40; Joh 5,1-15; 9,1-7. Se videre hvilket nedslag diakonien fikk i urkirken: Apg 14.8-10; 15,12; 19,11-12; 20,9-12; 28.7-10; Rom 15,25-29; 2 Kor 8-9; Fil 1,3-11; 4,10-20.

Afrika, på Madagaskar, i Kina og Kamerun.² Det er flere likhetstrekk for misjonsdiakonien i disse landene, men også åpenbare forskjeller. Mens likhetstrekkene vanligvis er uttrykk for felles verdier i misjonsdiakonien, reflekterer forskjellene på sin side at misjonsdiakonien finner sted innenfor ulike kulturer og kontekster. Den både påvirker og lar seg påvirke av disse.

De ytre rammer for dette bidraget tillater ikke å behandle misjonsdiakonien som kulturuttrykk i alle de land hvor norsk misjon har vært virksom. Heller ikke er det meningen å gi en bred behandling av misjonsdiakonien som sådan,³ men å gi representative eksempler på slik diakoni på ett av NMS' arbeidsfelt.⁴ Jeg har valgt å konsentrere meg om NMS' arbeid i provinsen *Hunan* i Kina i perioden 1902-1951. De første NMS misjonærene kom til feltet og tok opp arbeid i provinshovedstaden *Changsha* i desember 1902. Den siste som forlot Kina, var Bergljot Borgen, som krysset grensen til Hong Kong 6. desember 1951.

Ved hjelp av tekst- og billedokumentasjon relatert til misjonsarbeidet i *Hunan* vil jeg i det følgende redegjøre nærmere for misjonsdiakonien kulturelle kjennetegn og verdier slik det kom til uttrykk gjennom NMS' misjon i *Hunan*. Arbeidet der fikk en rekke diakonale uttrykksformer. Ved siden av institusjonsdiakonien drev misjonærene og deres kinesiske medarbeidere også ulike former for diakoni i tilknytning til sin evangeliske virksomhet i menighetene. Jeg konsentrerer meg imidlertid her om fire av områder innenfor institusjonsdiakonien og tar i denne sammenheng opp til behandling (1) sykehusarbeidet, (2) arbeidet med å forebygge folkesykdommer, (3) blindearbeidet og (4) barnehjemsarbeidet. Disse fire er valgt fordi de på en representativ måte fremstiller misjonens virkemidler og målsettinger i det diakonale arbeidet. Spørsmålet jeg ønsker å besvare er, hvilke kulturelle verdier la misjonsdiakonien i *Hunan* for dagen? Fremstillingen i det vil særlig basere seg på dokumentasjon i tekst og bilder fra NMS-misjonærer som arbeidet i *Hunan*.

Dokumentasjon i tekst og bilder

I likhet med annen misjonsvirksomhet i regi av NMS, er det femtiårige arbeidet i Kina godt dokumentert. Fotografier og bøker utgjør viktige kilder. Ikke alle misjonærene så det som sin oppgave å bidra på denne måten, men de skrev brev og leverte fyldige rapporter, især de årlige rapportene til NMS' ledelse i Norge og feltets konferanser. Ved institusjonene og i menighetene ble det ført journaler, statistikker og kirkebøker. Dessuten førte mange misjonærer private dagbøker. Noen av disse fins i NMS' historiske arkiver. At vi i dag har så mye av dette stoffet tilgjengelig i NMS' arkiver på Misjonshøgskolen, skyldes blant

² For en moderne historisk fremstilling av NMS' misjonsarbeid på disse ulike feltene – inklusive misjonsdiakonien – se Torstein Jørgensen (red.), *I tro og tjeneste. Det Norske Misjonsselskap 1842-1992*, Bd 1-2, Stavanger: Misjonshøgskolen, 1992.

³ En fersk og oversiktlig gjennomgåelse av (misjons)diakonien er foretatt av Sigrun Møgedal og Anne Skjelmerud, "Misjon og diakoni" i: (red.) Berentsen, Jan-Martin, Engelsviken, Tormod og Jørgensen, Knud, *Missiologi i dag*, 2. utgave, Oslo: Universitetsforlaget 2004, 327-351.

⁴ Eksempler fra andre virkefelt er gitt i Odd Kvaal Pedersen og Erling Kayser, "Misjonsdiakoni" i: *Norsk Misjonsleksikon* Bd 1-3, Stavanger: Nomi Forlag, 1967, Bd 3, sp 14-26.

annet at alt materiale på feltet av historisk verdi, ble pakket og sendt til Norge da det ble klart at misjonærene måtte forlate Kina for godt. Videre har arkivet gjennom testamentariske gaver blitt supplert med viktig dokumentasjon i form av dagbøker og brev, fotografier, filmer, manuskripter og rapporter, slik at det i dag utgjør ikke få hyllemeter.

For eksempel finner man i arkivet *kirkebøkene* fra alle NMS' stasjoner og utestasjoner i *Hunan*. Her er det ført nøyaktige fortegnelser over dåp, konfirmasjon, vigsel og gravferd – men også registre over fremmøte ved gudstjenester og antall nattverdsgjester. Likeså er *institusjonenes journaler*, med registrering av pasienter og elever, intakte. Samlet utgjør dette en historisk gullgrube for så vel den kinesiske, som den norske kirke. Alt materialet er behørig registrert, men det er bare i beskjeden grad utnyttet til forsknings- og dokumentasjonsarbeid med henblikk på kirkens historie i Kina. En del av arkivmaterialet, så som kirkebøker, fotografier og film, egner seg godt til å kopiere og tilbakeføre til kirke og institusjoner i Folkerepublikken. Således ble det i 2002 digitalisert 80 bilder og gitt til *Hunan Christian Council* i forbindelse med markeringen av 100-årsjubileet for oppstarten av NMS' misjonsarbeid i Kina.⁵ Arkivet har flere tusen bilder fra Kina, hvorav hittil 850 er digitalisert.⁶

Men hva var formålet med misjonærenes bøker, rapporter, brev og bilder? Det kan kort oppsummeres i følgende punkter. Materialet viser seks hovedformål, nemlig

- å kommunisere med misjonens ledelse og støttegrupper, familie og venner;
- å informere om Kinas samfunnssituasjon, kultur og kulturelle verdier;⁷
- å dokumentere samfunnsforhold i Kina, samt menneskelig nød;⁸
- å dokumentere misjonsarbeidets utvikling i Kina;
- å motivere for givertjeneste og oppslutning om misjonsarbeidet blant barn og voksne i Norge;⁹
- å foreta en kontinuerlig refleksjon over misjonsarbeidets utvikling og aktuelle utfordringer.¹⁰

---

⁵ Dette er omtalt i forbindelse med jubileumsfeiringen som fant sted i Kina: Silje K. Maudal, ”80 nordmenn deltok på jubileumsfeiring i Kina”, *Misjonstidende* 157(2002), 24f.

⁶ I alt har arkivet om lag 100 000 bilder fra NMS' misjonsarbeid. 25 000 av disse er registrert på kort og ytterligere 8000 digitalt.

⁷ P.O.Holthe, *Et gløtt bak den kinesiske mur*, Stavanger. Det Norske Missionselskab, 1921.

⁸ De mange barnebøkene omtalte foruten folkesykdommene særlig barns livssituasjon, oppvekstvilkår og problemer; se f eks Hjørdis Sand, *Spennende dager*, Stavanger: Det Norske Misjonsselskaps Forlag, 1946. Her er flere av samfunnsproblemene behandlet, så som barneutsettelse (s 7-12), salg av barn (s 32-42), opiums-avhengighet (s 43-51) og fotbinding (s 32f; 97f).

⁹ F eks gir P.O.Holthe (*Ferskenblomsthøiden* 1925) en god dokumentasjon i tekst og fotografier av NMS' misjonsarbeid på stasjonen Taohwalun (*Taohualun*) i *Yiyang, Hunan*. Likeså inneholder en bok, som ble utgitt i forbindelse med 25års-jubileet for NMS' arbeid i *Hunan*, omfattende beskrivelse av historisk og politisk utvikling, religion og samfunnsmessige forhold, samt misjonsarbeidet Olav Dalland (red.), *Ved den første milepæl. Fra Det Norske Missionselskaps Kinamission gjennom 25 aar*, Stavanger: Det Norske Missionselskab 1927.

I praksis ble denne informasjonen også til et kulturmøte mellom kinesisk og norsk kultur. Dette skjedde ved at misjonærene formidlet kinesisk kultur til norske lesere, men også ved at de gjorde dem kjent med kinesiske personligheter og oversatte bidrag om kinesiske kulturelle verdier til norsk.¹¹ Man kan saktens spørre etter *hva slags Kinabilde* deres bidrag i skrift og bilder formidlet, og selv om dette også vil få en viss oppmerksomhet i det følgende, er det ikke gjort til eget fokusområde i dette bidraget.

Foruten tjenesterapporter publiserte misjonærene artikler i fagtidsskrifter¹² og utga en rekke bøker, både enkeltvis og i samarbeid med andre. Ved siden av brev, dagbøker og rapporter er misjonærenes bøker og NMS' historieverk de viktigste primærkildene for det som skrives i det følgende. Noen av bildene som gjengis har tidligere vært publisert nettopp i misjonærenes publikasjoner.

Etableringen av en ny, privat sektor i Kina

I den femtiårsperioden som NMS var engasjert i Kina, gjennomgikk landet store politiske omveltninger. Keiserdømmet varte frem til revolusjonen i 1911 da mandsjuregimet ble avsatt og republikken ble formelt etablert (12/2 1912). I tiden som fulgte var det mange uroligheter i landet. Disse omfattet både interne væpnede konflikter mellom styrkene til de såkalte krigsherrerne og mellom rivaliserende regjeringer i Kina (1912-1927), mellom nasjonalistene (*guoming-dang*) og kommunistene (1927-1936 og 1945-1949) og mellom kineserne og japanerne under den japanske okkupasjon av Kina (1937-1945). Den kommunistiske maktovertakelse førte til etableringen av Folkerepublikken 1/10 1949 og nasjonalistregjeringens flukt til Taiwan.

Da de første NMS misjonærene startet sitt arbeide i Kina, hersket det en annen oppfatning i landet enn deres hjemland med hensyn til hvor myndighetenes ansvar sluttet og (stor-) familiens begynte. Frem til etableringen av republikken i desember 1911 var keiseren og hans embetsstabs maktutøvelse særlig opptatt av å sørge for:

- at landet hadde en hær til forsvar seg mot ytre (og indre) fiender;
- at landet hadde lover som regulerte det sosiale liv, domstoler og et apparat til å sette lover og domstolenes beslutninger ut i livet og håndheve lov og orden;¹³

¹⁰ Et eksempel på dette, er publikasjonen som ble utgitt i forbindelse med 25års markeringen av NMS'arbeide i Kina; Dalland, *Ved den første Milepæl*, 1927. Den inneholder også rikt bildemateriale som dokumentasjon.

¹¹ Se f. eks P.O.Holthe, *Et gløtt bak den kinesiske mur* 1921; S.L.Hsieh, "Kristendommens stilling i nutidens Kina" og Einar Smebye, "Dao Shu-en, en Herrens tjener" i: Dalland, *Ved den første milepæl* 1927, 60-78 og 102-112.

¹² Vogt, "Fra min praksis i Kinas indre", *Norsk Magazin for Lægevitenskapen*, februar 1937, 205-220.

¹³ Inntil rundt 1934 hadde legemisjonærene fra NMS som kom til *Hunan* ikke behov noen lisens. Men fra da av måtte man søke om slik for å ha rett til å praktisere sitt legeyrke. Først etter 1945 tok myndighetene for alvor fatt på "det kjempearbeid å organisere sitt eget lægevesen". Vogt, *Kina i smil og tårer. En legemisjonær forteller*. Stavanger: Misjonsselskapets forlag 1948, 58. 61f.

- at landet hadde et embetsverk som var keiserens rådgivere, sørget for at keiserens beslutninger ble satt ut i livet og at det med jevne mellomrom ble avholdt embetseksamener på ulike nivåer for kandidater som ønsket å bli embetsmenn;¹⁴
- at landet hadde velfungerende transportårer – især landeveier og vannveier – og at veier, kanaler og elver var vedlikeholdt slik at det var god atkomst for mennesker, dyr og varer;¹⁵
- at det var templer og presteskap som ivaretok keiserdyrkelsen.

Befolkningens helse og utdanning hadde alltid vært familiens ansvar. I praksis betydde dette at pengesterke familier både hadde råd til hus og mat, god helse og utdanning, mens de fattige hadde mer enn nok med å skaffe seg nok mat og tak over hodet. Den keiserlige sivileksamenen ble arrangert med prøver på det lokale, provinsielle og nasjonale nivå, men den forberedende utdanningen til disse prøvene var den enkeltes ansvar.¹⁶ Reformbevegelsen hadde for alvor begynt å gjøre seg gjeldende i Kina fra begynnelsen av 1890-årene. Særlig var det krigen med Japan (1894-95) som vekket Kina. Men først i 1898 kom de berømte ediktene til keiser *Guang Hsu* som innførte et nasjonalt utdannings-system og resulterte i grunn- og videregående skoler i distriktene, prefekturere og provinshovedstedene.¹⁷ Den keiserlige sivileksamen ble avviklet i 1905 og i de påfølgende år fikk man så en formidabel økning av elevantallet. I stats- og misjonsskolene økte dette fra 468 000 i 1906 til 6,6 millioner i 1922.¹⁸

Ved at NMS og andre misjonsorganisasjoner hadde som målsetting å opprette og ta ansvar for skoler, sykehus og sosiale institusjoner, etablerte de samtidig en ny sektor i samfunnet, mellom familiene og staten, ofte betegnet som en organisasjonssektor. Og selv om utviklingen av skole-, legemisjon og institusjonsdiakoni i Kina først for alvor skjøt fart i siste halvdel av 1800-tallet, hadde altså de utenlandske misjonene gjennom sin virksomhet definert nye områder som ansvar for et større fellesskap av mennesker. Dette var områder som familiene selv ikke var i stand til å dekke, og som på sikt måtte bli samfunnets ansvar. Fra og med 1912 tok den nasjonalistiske folkebevegelsen i Kina til, en bevegelse som stadig mer høylytt krevde at utdanning – og senere helsevesen –

---

¹⁴ Den keiserlige sivileksamen ble etablert i år 165 f. Kr. og ble holdt i hevd like til den ved keiserlig edikt ble avviklet i 1905.

¹⁵ Befolkningen som var avhengige av vannveiene, så det derfor som sin soleklare rett å klage til myndighetene hvis ikke elver og kanaler ble vedlikeholdt. Se f. eks Nora Waln, *The House of Exile*. Boston: Little, Brown & Co. 1935, 19f.

¹⁶ Eksamen bestod i litterære prøver der kandidatene skulle dokumentere fortrolighet med de kinesiske klassikerne, en ferdighet som bare kunne tilegnes gjennom årelange studier, noe som igjen forutsatte at studenten hadde hatt gode økonomiske kår.

¹⁷ Det første statlige universitet ble opprettet i Peking (*Beijing*) i 1897 med den tidligere misjonæren W.A.P.Martin som sin første president. For en kortfattet beskrivelse av utviklingen av nasjonal utdanning i Kina i perioden 1898-1919, se *Christian Education in China. (Report)*, China Educational Commission of 1921-1922. Shanghai: Commercial Press, Ltd., 1922, 15-28.

¹⁸ Olav Dalland, "Kina etter 1900" i: Dalland, *Ved den første milepæl 1927*, 32.

skulle være nasjonens eget ansvar.¹⁹ Men i og med at misjonene hadde bygget, organisert og drevet slike institusjoner, hadde de faktisk også beredt grunnen for at staten, provinsene, distriktene og byene etter hvert kunne makte å overta og drive institusjonene selv.²⁰

I og med Republikken (1912) påtok staten seg gradvis flere av de oppgaver som tidligere hadde blitt ivare tatt innen privat sektor. Da så Folkerepublikken ble opprettet (1949) overtok myndighetene enda flere av samfunnets oppgaver. Dette førte blant annet til at private skoler, hospitaler og andre institusjoner enten ble nedlagt eller også nasjonalisert og lagt inn under statens, provinsenes, fylkenes og kommunenes administrative ansvar.

Det som skjer gjennom NMS' 50-årige misjonsdiakonale innsats i Kina er at utdanning og helserøkt flyttes fra familiens og det private ansvar til å bli en del av det offentlige ansvar. NMS – i likhet med andre kristne misjonsorganisasjoner og kirker i Kina – kom dermed, sammen med andre aktører, til å påvirke forståelsen av det hva som lå under Kinas politiske ansvar, sentralt og lokalt. Vi skal i det følgende se hvordan dette utviklet seg og hvilke kulturelle verdier misjonsdiakonien i *Hunan* representerte.

Bilde 1. Misjonssykehuset på *Taohualun* (Taohwalun) med kirken i bakgrunnen, tatt i bruk 14.november 1906

Misjonsdiakonien - ikke i et tomrom

Da Det Norske Misjonsselskaps (NMS) misjonærer begynte sitt arbeid i Kina i 1902, kom de ikke til et tomrom, selv om det kirkelige arbeidet i selve *Hunan*provinsen var lite utviklet. Det hadde vært protestantiske misjonærer i

¹⁹ For en nærmere beskrivelse og analyse av endringene innen utdanningssystemet i Kina på 18-1900-tallet, se Peter Tze Ming Ng, *Changing Paradigms of Christian Higher Education in China, 1888-1950*. (Chinese Studies 25), Lewiston, Queenston, Lampeter: The Edwin Mellen Press, 2002; Glen Peterson, Ruth Hayhoe og Yongling Lu (Eds.), *Education, Culture, and Identity in Twentieth-Century China*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2001.

²⁰ Innføringen av kommuner i Folkerepublikken skjedde først i 1958, da det ble 26.000 kommuner, hver med en befolkning på om lag 25.000.

Kina siden 1807, og etter at flere byer gjennom politisk press var blitt åpnet for kristen misjon hadde også samarbeidet mellom de mange misjonsselskapene tiltatt. Dette førte bl a til utstrakt samarbeid om bibeloversettelse og utgivelse av annen kristen litteratur men også til samarbeid om utdanning og diakoni. I særlig grad kom de store fellesprotestantiske misjonærkonferansene – spesielt i årene 1877, 1890, 1907 og 1917 – til å spille en viktig rolle i å initiere og videreutvikle ulike samarbeidstiltak, både med henblikk på evangelisk og sosio-diakonalt arbeid.

Den første store protestantiske misjonærkonferansen i *Shanghai* tok i 1877 opp en rekke sosio-diakonale emner til drøfting. De mest iøynefallende var legemisjon og forebygging av fotbinding. Men også i forbindelse med behandlingen av kvinne-, undervisnings- og litteraturarbeidet tok man opp ulike former for undertrykking og tiltak som kunne fremme menneskerettigheter i landet (f eks lese- og skrivekunst); man drøftet sykepleie, fødsels- og jordmorhjelp og hygienetiltak, bl a med sikte på å forebygge barnedødeligheten.²¹ Hvert emne ble behandlet med ett eller flere innledningsforedrag, etterfulgt av drøftinger og (eventuelle) resolusjoner.

Gjennom foredrag og diskusjoner, vedtatte resolusjoner og stående komiteer kom dermed de felles misjonærkonferansene til å bli inspirasjons-samlinger for oppstart av nytt arbeid og nye arbeidsformer samt for å sette inn ressurser blant lidende og marginaliserte befolkningsgrupper i samfunnet. Dette gjaldt særlig i forhold til blinde, døve og (døv-)stumme mennesker; især ble fokus satt på barna, men også sykes og opiumsavhengiges behov.

Også i provinsene arrangerte man med jevne mellomrom fellesprotestantiske misjonærkonferanser. De første tre i *Hunan* fant sted i 1903, 1907 og 1913. I 1903 var 12 misjoner representert blant de 32 delegatene,²² mens det i 1913 var 19 misjoner representert blant de 63 delegatene.²³ Dette viser at både antallet misjonærer og misjonsorganisasjoner i *Hunan* økte sterkt i denne tiårsperioden. Etter femten år med fastboende protestantiske misjonærer var det i 1913 blitt 55 hovedstasjoner og 254 byer med søndagsgudstjenester i regi av protestantisk misjon i *Hunan*.²⁴ Videre var det 327 misjonærer og 308 kinesiske evangelister, hvorav 4 prester i provinsen. Det samlede antall døde var 5641.²⁵

---

²¹ Her ble bl a følgende emneområder tatt opp: Opprettelse av sykehus og mobile pasientklinikker, husbesøk for å oppsøke pasienter, forebygging av feilbehandling og hygienefremmende tiltak. J.G.Kerr, "Medical Missions", *Records of the General Conference of the Protestant Missionaries of China held at Shanghai, May 10-24, 1877*. Shanghai 1878, 114-119.

²² *Report of the Hunan Missionary Conference Changsha. June 19th, 20th, 21st, 1903*. Shanghai: American Presbyterian Mission Press, 1903, 3f.

²³ *Findings of the third Hunan Missionary Conference... Changsha – June 24th to 27th, 1913*. Changsha, 1913.

²⁴ I tidsrommet 1863-1894 ble det foretatt en rekke kortere misjonsreiser til Hunan av enkeltmisjonærer, men de første fastboende misjonærene som etablerte seg i provinsen kom i 1897. Se W. H. Watson, "The Beginnings of Mission Work in Hunan", i *Findings* 1913, 19-38.

²⁵ "Departmental distribution of the missionaries of Hunan according to missions", *Findings* 1913, 34.

Fordelingen viser noe interessant: Om lag halvparten (146) av misjonærene var plassert i direkte evangeliserende arbeid, mens 61 personer var engasjert i skolearbeid og 40 i ulike former for sykepleie. I tillegg kom så de 50 kvinnelige ektefellene som ikke hadde egen plassering, men som på ulike måter i misjonsarbeidet, både i diakoni, undervisning og direkte evangeliserende arbeid.²⁶

I NMS var på samme tid en høyere andel av misjonærene engasjert i undervisnings- (10) og legemisjon/sykepleie (9) enn i direkte evangeliserende arbeid (12).²⁷ Dette henger sammen med at man i arbeidet fra første stund hadde særlig lagt vinn på å etablere undervisnings- og helsearbeid. Det er særlig tre grunner til dette: (1) mandatet som misjonærinstruksjonen ga utsendingene, (2) utsendingenes yrkesbakgrunn og motivasjon og (3) hjemmeledelsens støtte til oppbyggingen av slikt arbeid.

Når det gjelder NMS' misjonærinstruks²⁸ ga denne både misjonsarbeidets forkynnende og diakonale gjerning legitimitet:²⁹

§3. Enhver Anledning til Evangeliets Forkyndelse for Hedningerne maa samvittighedsfuldt og redelig benyttes, og maa man ei lade det beroe med nu og da at holde et offentligt og almindeligt Foredrag, men man maa ogsaa træde den Enkelte nær med Frelsens Budskab. Ordets Forkyndelse maa saavel med Hensyn til Indhold som Form søges afpasset efter Hedningernes Dannelselse, Fatteevne og Standpunkt i det Hele.

§12. Forsaavidt den øvrige Virksomhed tillader det, bør der navnlig af Missionsmedhjælperne holdes Skole for de Hedningebørn, hvis Forældre hertil give sit Samtykke. Man bør ogsaa have sin Opmærksomhed henvendt paa saavidt muligt at befordre Folkets ydre Velvære og Dannelselse i det Hele.³⁰

”Evangeliets Forkyndelse” og ”Frelsens Budskab” ble dermed forstått som også å omfatte undervisningsarbeid og ulike former for sosio-diakonal virksomhet. Dette kommer tydelig til uttrykk når misjonærene redegjør for det arbeid de gjør. Især er Jesu forbilledlige funksjon viktig for dem.³¹

²⁶ Statistikken opplyser videre, at 9 personer var engasjert i annet arbeid, og at 21 var under opplæring.

²⁷ ”Departmental distribution of the missionaries of Hunan according to missions”, i *Findings* 1913, 34.

²⁸ ”Instruks for Det Norske Missionsselskabs Utsendinger”, *NMT* 7 (1851-1852)10, 188-192.

²⁹ Instruksjonen ble første gang gjengitt i *NMT* i april 1852. Den ble siden revidert både i (*Instruks og regler*) 1922 og (*Instruks*) 1931, men det opprinnelige innholdet i §§ 3 og 12 ble ikke vesentlig endret. I *Instruks* 1931 ble det innført følgende nye paragraf (§ 2) som et supplement som mer detaljert beskriver misjonærenes oppgaver: ”I overensstemmelse med selskapets forhold til den norske evangelisk-lutherske kirke skal misjonærene betrakte sig som denne kirkes sendebud. Som sådanne har de å vie sin tid og interesse til løsning av misjonsarbeidets oppgave: ved Guds nådige bistand og i troskap mot Jesu befaling å grunnlegge, bygge op og utbre Kristi kirke ved ordets forkynnelse, undervisningen, menighetspleien og sakramentenes rette forvaltning.” Her er undervisning og diakoni eksplisitt sidestilt med den verbale forkynnelsen og nådemiddelforvaltningen.

³⁰ *NMT* 7 (1851-52)10, 188.

³¹ Dette kom f eks til uttrykk i forbindelse med åpningen av blindeskolen 16.september 1913. Da talte Jørgen Edvin Nilssen ”i tilslutning til Mark. 7,37 – om Jesus, som gik omkring og gjorde vel. Han hadde medlidenhet med sjæl og krop.”

Forkynnelse med ord inngikk i alt det diakonale og institusjonsdiakonale arbeidet som NMS-misjonærene utførte. På sykehusene ble daglig holdt andakter for alle interesserte før konsultasjonene tok til. Likeså var husandakten en fast del av dagsrytmen på barnehjemmet og blindeskolen. Den verbale formidlingen av evangeliet understrekte ikke bare diakoniens forankring i Det nye testamente; den uttrykte også de verdier som det kristne fellesskapet bygget på. Selv om det i og for seg ville være interessant å undersøke både hvordan den verbale forkynnelsen skjedde, hva tematikk den tok opp og hva den eventuelt fikk for frukter, vil ikke forkynnelsen med ord i det diakonale arbeidet bli gjort gjenstand for en egen behandling i det følgende. Det ville bli en altfor omfattende oppgave her. Men det bør altså fastslås at den inngikk som et naturlig og daglig element i misjonens institusjonsdiakonale virksomhet.³²

Når det gjelder den betydning som misjonærenes yrkesbakgrunn og motivasjon samt hjemmeledelsens støtte hadde for oppbygningen av misjonsdiakonien i *Human*, vil den følgende fremstilling illustrere dette.

Sykehusarbeidet

Diakoni og forkynnelse av evangeliet med ord gikk hånd i hånd like fra starten av NMS' arbeide i Kina. Dette hang blant annet sammen med at det blant de første utsendingene til det nye arbeidsfeltet befant seg to legemisjonærer, Ragnhild Gotteberg (f. Bothner) og Jørgen Edvin Nilssen. NMS hadde på sine to arbeidsfelt i Sør Afrika og på Madagaskar høstet mangeårige erfaringer fra diakonalt arbeid, inklusive legemisjon.³³ Selve utsendelsen av to misjonsleger til Kina i 1902 viste tydelig at hjemmeledelsen var seg bevisst at diakonien var en nødvendig del av misjonsoppdraget. Dessuten engasjerte misjonsfolket seg som iherdige givere til legemisjonen. Presten J.C.H. Storjohann påtok seg bl a frivillig å reise rundt i Norge for å holde møtevirksomhet og samle inn penger til dette arbeidet.³⁴ Allerede i august 1903 kunne *Norsk Missionstidende* meddele at det var samlet inn kr 1993,95 "til hospital i China".³⁵ Også nødvendigheten av det planlagte "Missionshospital i Kina" omtales der:³⁶

Og tilsynsmannen, Nils Arnetvedt "talte i tilslutning til Joh. 9 – om den blindfødte, der var blind – ikke paa grund av forældrenes eller hans egen synd, men for at Guds gjerninger skulde aabenbares paa ham." Jørgen Edvin Nilssen, "Vor blindeskole i Kina", *NMT* 69(1914)5, 109f. Tilsvarende benytter Volrath Vogt Matt 9,36 som motivasjon for legemisjonen: "Fra lægegjerningens utposter" i: Dalland, *Ved den første milepæl* 1927, 153-156.

³² Om de daglige andaktene på sykehusene, se Vogt, *Blandt syke i Kina. Skildringer fra Det Norske Misjonsselskaps lægearbeide i Kina i 25 år*, Stavanger: Det Norske Misjonsselskap 1931, 71-74.

³³ For utviklingen av NMS' legemisjon på Madagaskar, se Ludvig Munthe, *Venstrehandsmisjon? Misjonslegar på Madagaskar*. Oslo: Luther Forlag, 1985, 39-51; for den prinsipielle avklaringen på forholdet mellom diakoni og forkynnelse, 91-105.

³⁴ Storjohann hadde allerede i 1864 i en artikkel slått til lyd for viktigheten av å få utdannet legemisjonærer; Storjohann, "Læge-Missionen", *Lutherske Kirketidende* 8(1864)3, 123ff.

³⁵ *NMT* 58(1903-1904)16, 328.

³⁶ "Missionshospital i Kina", *NMT* 58(1903-1904)16, (326-328) 327. Her berettes det også fra Storjohanns reise til Kina: "Her fik han se noget af den Forkom-

I Kina har vort Selskab nu to Læger...Skal disse kunne løse sin Opgave, saa maa de ikke alene besidde Mediciner, kirurgiske Instrumenter, men de behøve ogsaa et Sted – et Lokale, hvor de syge kan lægges ind, hvor de kan pleies, pleies baade legemligt og aandeligt. Det forstaar vi alle.

Etter hvert ble det utsendt flere personer som ytterligere befestet legemisjon som en naturlig del av misjonsoppgaven i Kina. I alt tjenestegjorde 7 legemisjonærer i Hunan i tiden 1902-1949:³⁷

Ragnhild Gotteberg (f. Bothner, 1902-28), Jørgen Edvin Nilssen (1902-19), Anna Vogt (f. Uchermann, 1909-44), Volrath Vogt (1902-44), Margit Mortensen (1926-49), Maria Gilje Eggen (1931-49) og Ragnar Wisløff Nilssen (1931-37).

Ved siden av leger ble det også sendt ut diakoner,³⁸ sykepleiere, lærere og prester som sammen med misjonærhustruer og prester nedla et betydelig diakonalt arbeid i løpet av femtiårsperioden. Og selv om misjonærene brukte private lønnsmidler og gaver til å avhjelpe menneskelig nød, ble det tidlig etablert diakonale institusjoner.

Det første sykehuset ble i 1902 opprettet i leide lokaler i provinshovedstaden *Changsha*. Få år senere flyttet sykehuset inn i eget nybygg. Ved dette sykehuset virket fra starten av Ragnhild Gotteberg – frem til 1927, da Margit Mortensen overtok – og i noen år Jørgen Edvin Nilssen. Allerede i 1905 hadde sykehuset behandlet 1691 pasienter.³⁹ I 1908 hadde man samme sted behandlet 2800 pasienter (poliklinisk) og 101 innlagte pasienter (med til sammen 1978 liggedøgn).⁴⁰ Sykehuset i *Changsha* ble drevet like til mai 1930, da virksomheten ble flyttet til *Xinhua* (*Sinhua*). På dette tidspunktet var antallet moderne sykehus i provinshovedstaden økt, mens behovet andre steder i provinsen var skrikende. Ved sykehuset i *Xinhua* ble det siden (1935) også anlagt et sykehus for spedalske av Ragnar Wisløff Nilssen. I *Xinhua* virket legene Margit Mortensen og Ragnar Wisløff Nilssen, samt bl a sykepleierne Anna Indrebø og Ester Berg.⁴¹

I 1905 tok Jørgen Edvin Nilssen fatt på oppbyggingen av et nytt sykehus på misjonsstasjonen *Taohualun* (*Taohwalun*) ("Ferskenblomst-haugen") i *Yiyang*, om lag 15 mil fra *Changsha* (se bilde 1):

I løpet av 1 ½ år ble oppført selve hospitalbygningen, en 2-etasjes bolig for læger og sykepleiersker og forskjellige uthus. 14. november var 1906 var arbeidet skredet så

---

menhed – den ynkværdige Fornedrelse af Mennesket, som man ikke saa sjelden kan blive Vidne til i hedenske Lande...Hvor ønskede han ikke, at denne myldrende Mængde af ulykkelige Mennesker maatte faa høre om Menneskehedens Frelser!"

³⁷ Deres liv og tjeneste er beskrevet i Volrath Vogt, *Doktor på misjonsmarken*. Stavanger: Nomi Forlag, 1963, 52-123.

³⁸ Se f eks P.O.Holthe, *Ferskenblomsthøiden* 1925, 49-51.

³⁹ Ragnhild B. Gotteberg, "Lægearbeidet i Changsha 1905", *NMT* 61(1906)24, 564-566.

⁴⁰ Ragnhild B. Gotteberg, "Hospitalsvirksomheden i Sjongsja 1908", *NMT* 64(1906)12, 280.

⁴¹ Bugge, "China" 1949, 260f.

langt fram at den første pasienten kunne innlegges, og siden har hospitalet – med enkelte ganske kortvarige avbrytelser – fått være i gang hele tiden.⁴²

Jørgen Edvin Nilssen bestyrte virksomheten ved sykehuset i perioden 1906-1909. Da overtok Volrath Vogt som hospitalets leder og drev legemisjon der sammen med sin kone Anna Vogt like til 1944. Allerede i 1907 behandlet det nye hospitalet 3231 pasienter, hvorav 210 innleggelser med i alt 4149 liggedager.⁴³

Behovet for profesjonell legebehandling og sykepleie var stort blant folk. I 1909 hadde *Yiyang* by en befolkning på 150.000. Men så sent som i 1937 skriver Vogt at de daglig tok imot pasienter som hadde reist både 3 og 4 dagsreiser for å komme frem til sykehuset, og at innenfor praksisområdet som sykehuset betjente ”hvor det altså ikke finnes noget andet hospital eller nogen annen moderne utdannet læge, bor der antagelig mellem 2 og 4 millioner mennesker.”⁴⁴ Men legemangelen var enorm, noe Vogt dokumenterer:

Alt i alt har Kina nu for tiden litt over 1000 infødte, moderne utdannede læger. Men hvad er det til en befolkning på 400 millioner; det blir jo ikke mer enn 1 læge på 400 000 mennesker. Det er ennu langt frem, før Kina er blitt skikkelig forsynt med læger.⁴⁵

Den store mangel på utdannede kinesiske leger førte lenge til at man ikke hadde mulighet for å rekruttere slike nasjonale medarbeidere. Ikke bare var de en mangelvare; de så sitt snitt til å ta seg klekkelig betalt for sine tjenester og forventet – sammen med sin storfamilie – langt høyere inntekter enn det de norske misjonslegene hadde.⁴⁶

Etter hvert som flere kinesiske leger ble utdannet på misjonenes medisinske høyskoler og universitet i og utenfor Kina, ble det også flere idealistisk innstilte leger som ikke hadde så utpregede profittmotiver.⁴⁷ Fra og med 1921 var det alltid to kinesiske leger ved sykehuset i *Yiyang*. Noen av dem hadde ”trådt sine barnesko i vårt Misjonsselskap”.⁴⁸ Og fra og med 1943 ble en kinesisk lege bestyrer for sykehuset der.⁴⁹ Kinesiske sykepleiere, derimot, var det lettere å rekruttere, ettersom NMS fra første stund av utdannet egne sykepleiere ved sine sykehus.

Legemangelen til tross – de to misjonssykehusene gjorde en stor innsats og kom mange pasienter til hjelp. Og antallet pasienter bare økte, noe som tydelig fremgår av årsberetningene:

---

⁴² Volrath Vogt, *Blant syke i China. Skildringer fra Det Norske Misjonsselskaps lægearbeid*. Stavanger: Misjonsselskapets forlag, (3. Opplag) 1948, 23.

⁴³ Jørgen Edvin Nilssen, ”Hospitalet i Ijang 1907”, *NMT* 63(1908)13, 302f.

⁴⁴ Vogt, ”Fra min praksis i Kinas indre” 1937, 206.

⁴⁵ Vogt, ”Fra min praksis i Kinas indre” 1937, 220.

⁴⁶ Vogt, *Kina i smil og tårer* 1948, 59f.

⁴⁷ Se f eks Vogt, *Kina i smil og tårer* 1948, 59-61.

⁴⁸ Vogt, *Blant syke i China* 1948, 88.

⁴⁹ Da skjedde det etter krav fra kinesiske myndigheter, og legens navn var *Hsieh Baolin*. Vogt, *Kina i smil og tårer* 1948, 58f.

1912: 14.320 pasienter; 1922: 25.069 pasienter; 1928: 20.676 pasienter; 1937: 30.481 pasienter; 1942: 2.482 innlagte og 45.092 pasienter behandlet poliklinisk.⁵⁰

Bilde 2. Dr. Jørgen Edvin Nilssen på laboratoriet i misjonssykehuset på *Taohualun* (Taohwalun), *Yiyang, Hunan* (jf Vogt, *Blandt syke i Kina* 1931, Appendix)

Bærekraftig utvikling

Skildringene og billedokumentasjonen som misjonærene gav fra sykehusdriften gir et godt inntrykk av arbeidet. Selv om sykehusene var enkelt utstyrt, ble det lagt vekt på å holde en så høy medisinsk og hygienisk standard som mulig (Bilde 2 og 3). Ingen i *Yiyang* hadde innlagt vann på det tidspunkt sykehuset ble bygget; det måtte hentes fra elven og fylles i beholdere – slik også ved sykehuset. Men i 1916 ble det bygget vannpumpe i sykehusets kjeller som sørget for kraner med rennende vann.⁵¹ I de fleste år måtte likevel sykehusdriften skje uten elektrisitet eller bruk av røntgen. Alt arbeid etter mørkets frembrudd skjedde derfor i lyset fra parafinlamper, og sykehuset i *Yiyang* fikk ikke strøm og røntgenutstyr før i 1948.⁵² Ikke desto mindre hadde sykehusene apotek og laboratorium, og man sørget for grundig renhold og vask av klær og utstyr for å forebygge smittefare (se Bilde 2 og 3).

Misjonærene hadde en klar bevissthet om at legemisjonens arbeid var et grunnleggende pionerarbeid som skulle danne mønster for humanitært arbeide i Kina og sikre bærekraftig utvikling. For eksempel skriver Vogt i 1927:

⁵⁰ Bugge, "China" 1949, 214, 231, 245, 262, 277.

⁵¹ Vogt, *Blandt syke i Kina* 1931, 15.

⁵² Vogt, *Blant syke i China* 1948, 23.

Gud venter av os at vi skal *gjøre begyndelsen*, og vi skal gi kineserne et eksempel paa hvordan et godt og samvittighetsfuldt lægearbeide skal utføres. Vi skal opmuntre dem til selv at komme sine syke til hjælp. Noget av dette tror jeg vi allerede har utrettet i de svundne 25 aar, og jeg har det haab at det skal fuldbyrdes endnu mer i fremtiden.⁵³

Bilde 3. Misjonslegene Anna og Volrath Vogt i arbeid på sykehuset på *Taobualun* (Taohwalun), *Yiyang, Hunan*

Det normale var derfor at pasientene skulle betale for seg. Dette prinsippet understreket både helsearbeidets viktighet og respekten for pasientenes status og medansvar i helbredelsesprosessen. Altså ble det fastsatt standardpriser for legebehandling, medisiner og sykehusopphold. De som ikke kunne yte noe, fikk likevel behandlingen gratis, for ingen ble avvist på grunn av pengemangel. Også dette var uttrykk for respekten for pasientenes likeverd, nemlig for at de hadde samme behov for behandling – uansett økonomisk yteevne. Riktignok forsøkte noen å fremstå som fattigere enn de i realiteten var:

Når vi derfor skal fastsette de priser som skal betales for medisiner eller det som skal betales pr. dag for dem som ligger på hospitalet, da nytter det ikke å kreve inn så meget som trenges for å dekke alle utgif-ter. Vi må nøye oss med å spørre etter hva våre alminnelige kinesere kan betale. Men å finne ut hva de kan betale, - det krever atskilling erfaring om kinesiske forhold.

Så kommer dertil at kineserne nesten alltid later som de er meget fattigere enn de i virkeligheten er. Hvis de har hørt om en eller annen som har fått gratis opphold på hospitalet, så har de alltid et stille håp om at vi må være like snille mot dem selv.⁵⁴

Så vel i fredstid som i krigstid ble legehjelp og sykepleie tilbudt nesten uavbrutt i hele femtiårsperioden.⁵⁵ Under de ulike borgerkrigene, 1. og 2. Verdenskrig fikk store mengder sårede soldater medisinsk hjelp og pleie, ofte uten at misjo-

⁵³ Vogt, "Fra lægegjerningens utposter" i: Dalland, *Ved den første milepæl* 1927, 168f.

⁵⁴ Vogt, *Blant syke i China* 1948, 115f.

⁵⁵ Volrath Vogt, *Fredstjeneste i krigstid*. Stavanger: Det Norske Misjonsselskaps Forlag, 1939. Se også Sigurd Brun, "Barmhjertighet" i: Olav Dalland (red.), *Ved den første milepæl* 1927, (172-197), 176-186.

nen fikk noe som helst økonomisk vederlag fra militære myndigheter. Til gjengjeld fikk man støtte fra Norges Røde Kors, Folkeforbundet og andre hjelpeorganisasjoner.⁵⁶ Dessuten ble det satt i gang pengeinnsamlinger i Norge i *Morgenbladet* og *Moss Avis*.⁵⁷ Engasjementet i Norge viste samtidig hvordan misjonsdiakonien i Kina hadde forårsaket så vel filantropisk støtte som interesse for kinesisk kultur og samfunnsforhold.

Allerede fra begynnelsen av ble det lagt vekt på at sykehusdriften i størst mulig grad skulle være selvfinansiert. Ved 25års jubileet for sykehuset i *Yiyang* kan Vogt fortelle at 6/7 av de samlede utgiftene til sykehuset (dvs 12.000 \$ av i alt 14.000 \$) ble dekket av pasientene – ikke medregnet lønnsmidler til det norske helsepersonellet.⁵⁸ I de senere årene ble imidlertid sykehusdriften så pass selvberørende at NMS bare behøvde å utrede lønn for de utlendingene som arbeidet ved sykehuset.⁵⁹

Mens det tidlig ble etablert en nasjonal luthersk kirke i Kina og utarbeidet selvhjelpsplaner for menighetene som gradvis sikret dem full selvstendighet, ble misjonene sittende med ansvaret for institusjonsdriften i mange år. Men den bevisste satsingen på bærekraftighet i sykehusdriften – både økonomisk og med hensyn til rekruttering av nasjonale medarbeidere – gjorde det mulig å sikre fortsatt drift også etter at misjonærene hadde forlatt Kina.

I 1948 skildrer Vogt de tre stadier som det har vært vanlig å inndele misjonsvirksomhetens utvikling i: *begynnerårene*, *samarbeidsårene* og *avviklingsårene*.⁶⁰ Vogt ser også legemisjonen i dette perspektiv. Han påpeker at de norske utsendingene i perioden 1906-1921 bar det hele og fulle ansvar for hospitalet på *Taobualun*, og at hospitalet først i begynnelsen av 1920-årene fikk sine første kinesiske leger. Det innledet arbeidets andre fase. Hva så med legemisjonens tredje fase? Vogt resonerer som følger: ”Vi befinner oss altså i samarbeidets tideverv, og der kommer vi sikkert til å befinne oss i mange år fremover. Både mine lesere og jeg selv kan sikkert regne med at det vil vare hele vår levetid og kanskje enda lenger.”⁶¹ Lite ante Vogt på det tidspunkt han skrev hvilke konsekvenser den kommunistiske revolusjon i Kina ville få, og at sykehuset i 1948 ville bli fullstendig nasjonalisert. Hele tre-trinns-utviklingen fant altså sted i Vogts levetid.

Misjonærene hadde arbeidet målbevisst for at dette skulle være mulig, men kunne ikke forutse at det skulle skje så snart som det faktisk gjorde. Gjennom målrettet arbeid hadde misjonærene og deres nasjonale medarbeidere sikret sykehusdriften en bærekraftighet som gjorde det mulig å fortsette driften under

⁵⁶ I flere av Vogts bøker er sykehusdriften i krigstid omfattende beskrevet, bl a i Vogt, *Fredstjeneste i krigstid 1939*.

⁵⁷ Vogt, *Fredstjeneste i krigstid 1939*, 41f.

⁵⁸ Og, legger han til: “Det er et resultat som vi meget vel kan være oss bekjent. Vi er iallfall nådd adskillig lengere enn mange engelske og amerikanske misjonshospitaler.” Vogt, *Blandt syke i Kina 1931*, 95.

⁵⁹ Vogt, *Blant syke i China 1948*, (note) 118.

⁶⁰ Vogt, *Kina i smil og tårer 1948*, 54.

⁶¹ Vogt, *Kina i smil og tårer 1948*, 55.

det nye regimet. Fortsatt har dette sykehuset – nå under navnet *Yiyang Central Hospital* - en nøkkelrolle i samfunnet.

Bilde 4. Bronseportrett av presten og misjonslegen Jørgen Edvin Nilssen (1871-1922) på fasaden av *Yiyang Central Hospital, Human* og minneplaketter med kinesisk (venstre) og engelsk tekst (høyre).

I 1999 ble det tatt initiativ til et samarbeid mellom Sentralsjukehuset i Rogaland (nå Stavanger Universitetssjukehus) og sykehuset i *Yiyang*. I den forbindelse reiste daværende helseminister Dagfinn Høybråten på offisielt besøk til Kina. Høybråten er oldebarn av Jørgen Edvin Nilssen og Marie Nilssen (f Wisløff). Et stort bronseportrett av Jørgen Edvin Nilssen preger nå hovedbygningen på sykehuset i *Yiyang*.⁶² På begge sider står det minneplaketter i messing med tekst på henholdsvis kinesisk og engelsk (se Bilde 4). Den engelske teksten lyder:

Dr Jørgen Edvin Nilssen's Biographical Notes Dr Jørgen Edvin Nilssen (1871-1922), a Norwegian, established *Yiyang Missionary Hospital* in Taohwalun of *Yiyang* on November 14, 1906. He became the first supervisor of the hospital and went back to Norway in 1909. *Yiyang Missionary Hospital* is the Predecessor of *Yiyang Central Hospital*. Western. Medicine was spread in *Yiyang* since that time.

Med all tydelighet viser dette at NMS utførte en banebrytende diakonal pioner-innsats gjennom sin legemisjon i *Human* provins – en innsats som også anerkjennes av dagens kinesiske myndigheter.

Bekreftelse av pasientenes menneskeverd

⁶² Anne Hafstad, "Høybråten i oldefars kinesiske fotspor", *Stavanger Aftenblad* 10. april 1999. Minneplaketter på kinesisk og engelsk er oppført nedenfor, på begge sider av bronsehodet. Der fremgår det at Nilssen etablerte sykehuset 14/11 1906, var dets første leder ("supervisor") og returnerte til Norge i 1909.

Som allerede nevnt ovenfor, sørget misjonærene for at pasientene gjennom egen betaling fikk medansvar for egen helbred. Men ved at de fattigste også fikk legebehandling, medisiner og sykepleie kostnadsfritt, bekreftet misjonærene også deres menneskeverd og like behov for og rett til medisinsk behandling.

Gjennom dokumentasjon i skrift og bilder bekreftet misjonærene denne respekt for pasientenes menneskeverd. På den ene side går de ikke av veien for å gi realistiske skildringer av de ulike sykdommer som plaget kineserne.⁶³ For eksempel skriver Vogt i sin artikkel i *Norsk Magasin for Lægevitenskapen* om en rekke forekommende sykdommer, så som syfilis, cancer og mange andre typer svulster, blæresten og alle slags abscesser, kjempemessige karbunkler i nakken og på ryggen samt schistosomiasis.⁶⁴ Bortsett fra disse var ikke sykdommene særlig forskjellige fra sykdommene i datidens Europa. I dagbøkene sine nevner han også andre sykdommer, f eks dysenteri.⁶⁵

Bilde 5. Pasienter og pårørende på sykehuset på *Taohualun* (Taohwalun), *Yiyun*, *Hunan*

Bildene dokumenterer sykdommene (se Bilde 6 og 7) men viser samtidig at pasientene får god medisinsk behandling. Bildenes realisme hadde åpenbart ikke til hensikt å pirre lesernes nysgjerrighet. Ved å fremstille menneskelig nød skulle de skape empati med nødlidende kinesere og vise at sykehusdriften var til for å lindre nød og helbrede sykdommer – hva enten pasienten var voksen eller

⁶³ Se bl a Nilssen, "Hospitalet i Ijang 1907" 1908; Vogt, *Blandt syke i Kina* 1931, ("Sydommer i Kina") 26-35, ("Samfundssykdommer i Kina") 36-52, ("Vårt daglige arbeide") 71-95; Vogt, "Fra min praksis i Kinas indre" 1937; Vogt, *Fredstjeneste i krigstid* 1939, 41-55; Vogt, *Kina i smil og tårer* 1948, ("Pasienter i fredstid") 21-37.

⁶⁴ Vogt, "Fra min praksis i Kinas indre" 1937, 210-216.

⁶⁵ NMS' arkiv har Volrath Vogts personlige dagbøker for årene 1919-1935, 1939 og 1945.

barn, mann eller kvinne, rik eller fattig, soldat, røver eller alminnelig borger i samfunnet.

Bilde 6 og 7. Pasienter ved misjonssykehuset på *Taohualun* (Taohwalun), *Yiyang, Hunan* for operasjonene. Til venstre: "En stor svulst, der blev fjernet av doktor Skinnsnes." (Vogt, "Hospitalet" 1925, 67). Til høyre: "En svulst som ble fjernet uten større vanskeligheter" (Sammen med bildet til venstre i Vogt, *Blandt syke i Kina* 1931, Appendix; og i Vogt *Blant syke i China* 1948, midt imot s 113)

Arbeidet med å forebygge og avskaffe samfunnssykdommer

Noen av de lidelser som misjonærene stod overfor i Kina, karakteriserte de som *samfunnssykdommer*. Etter mer enn 20 års arbeid i *Hunan* ga Vogt følgende definisjon av dem:

Ved samfundssykdommer forstår jeg forskjellige iøinefallende skavanker og skrøpeligheter ved folkekarakteren og samfundslivet. Det er feil og synder som i og for sig er yderst fordervelige og urimelige, og ennå verre blir de derved at de fører til så mange lidelser for de enkelte individer.⁶⁶

Samfunnssykdommene omfattet så mange mennesker og skapte så mye unødvendig lidelse, at misjonærene så det som sin oppgave å bidra til å avskaffe og forebygge dem. Det var spesielt tre av disse de ga seg i kast med. Det gjaldt praksisen med å binde føttene på småjentene, den blindhet som kom som en følge av kjønnssykdommer, samt opiumsavhengigheten. Her vil det bli for omfattende å gi en grundig gjennomgang av alle tre. Vi må derfor nøye oss med å sette fokus på *bekjempelsen av fotbinding av jenter*. Før vi tar for oss den, vil jeg

⁶⁶ Vogt, *Blandt syke i Kina* 1931, 36. Et helt kapittel i boken er viet samfunnssykdommene (s. 36-52); jf Vogt, *Blant syke i China* 1948, 50-69.

imidlertid gi en kort sammenfatning av hvordan misjonsdiakonien gikk frem for å forebygge blindhet og i sin kamp mot opiumsavhengigheten.

På NMS' sykehus behandlet man nesten daglig farlige øyesykdommer som kunne ha forårsaket hel eller delvis blindhet – spesielt *trachom* og de ”nyfødtes øienbetendelse” (*blennorrhoea neonatorum*).⁶⁷ Hvis pasientene kom tidsnok til behandling, var det gjerne mulig å forebygge blindhet. Dessverre kom de ofte altfor sent. Derfor ble det samtidig drevet opplysningsvirksomhet ved evangelistmisjonærene og de ansatte på misjonens skoler og sykehus. De gjorde folk kjent med hvordan øyesykdommer kunne forebygges og eventuelt behandles, og om hvilke medisiner som var tilgjengelige på apoteket. Blant de mange barna som allerede var blitt blinde, var det også noen som ble opptatt på misjonens blindeskole. Arbeidet på blindeskolen vil jeg komme tilbake til senere i bidraget.

Da opiumshandelen med britene formelt opphørte i 1916, var virkningen av vedtaket om å innføre importforbud ikke så effektivt med henblikk på å få slutt på opiumsavhengighet og misbruk, som motstanderne av handelen hadde håpet på. Mange kinesere benyttet nemlig da anledningen til å gå i gang med dyrking av opiumsvalmuer, både med tanke på salg og eget forbruk. Og selv om også det var ulovlig, håndhevet lokale myndigheter forbudet ulikt. Noen steder tvang de militære befolkningen til fortsatt dyrking.⁶⁸ Andre raserte valmuefeltene og krevde at folk skulle bryte med opiumsmisbruket. Uansett forble opiumsmisbruket en samfunns sykdom i Kina i svært mange år etter 1916, noe som gjorde at misjonærene så det som sin oppgave å forholde seg til den.

Sykehusene og evangelistmisjonærene fikk størst direkte befattning med den.⁶⁹ Mange opiumsavhengige ble innlagt på misjonens sykehus og ble kurert for sin avhengighet.⁷⁰ På skolene underviste man elevene om opiumsavhengighetens medisinske, økonomiske og sosiale følger og satset gjennom slik opplysningsvirksomhet på å forebygge fremtidig opiumsmisbruk.

Både i kampen mot opiumsavhengighet og forebyggingen av blindhet tok NMS-misjonærene initiativ til samarbeid med lokale politi- og helsemyndigheter, og også med de andre protestantiske misjonene. Især bidro de store felleskonferansene til opinionsdanning og felles tiltak for økt folkeopplysning, etablering av utdanningsinstitusjoner og lindring og forebygging av sosial nød og lidelser.⁷¹

⁶⁷ Vogt, *Blandt syke i Kina* 1931, 27f., 38f; Vogt, ”Fra min praksis i Kinas indre” 1937, 207.

⁶⁸ ”Mange steder har de militære tvunget befolkningen til at dyrke opium. Dette har paa sine steder ført til at folk ikke har faat dyrke de nødvendige fødemidler, saa hungersnød har opstaat. I det kinesiske folks bevissthet er dog opiumstrafikken en moralsk forbrydelse. Og med det kraftige arbeide som drives av kirken og andre organisationer, er der haab om at man atter kan vinde over denn fiende.” Dalland, *Ved den første milepæl* 1927, 35

⁶⁹ I sin fengslende barnebok *Opiumslavens sønn* (Stavanger: Det norske misjonsselskaps forlag [1946]) har kinamisjonæren Racin Kolnes beskrevet den ulykke som rammet familier til opiumsavhengige.

⁷⁰ Vogt, *Blandt syke i Kina* 1931, 49f.; ”Fra lægegjerningens utposter” 1927, 159-161.

⁷¹ På China Centenary Missionary Conference i *Shanghai* i 1907 – hvor NMS var representert ved Ragnhild og Johan Andreas Olsen Gotteberg (tilsynsman) – hadde man f eks følgende emner oppe til behandling og vedtak: utdanning og undervisning; arbeid blant kvinner – både generelt og utdanningsmessig; blinde-

Kampen mot fotbinding av jenter

Kampen mot forbinding av jenter i det kinesiske samfunnet startet allerede under *Qing*-dynastiet.⁷² Dynastiet bestod av mandsjuere, og de gjorde enkelte forsøk på å bekjempe tradisjonen blant *Han*-kineserne som de hersket over. Selv praktiserte ikke mandsjuerne slik forbinding; det gjorde heller ikke *Hakka*-kineserne og de fattigste i samfunnet. Men det var først med nasjonalismens inntog i Kina at den eldgamle undertrykkelsesskikken for alvor ble motarbeidet. I 1895 ble den første foreningen til bekjempelse av fotbinding etablert i Shanghai, men da hadde misjonene i mange tiår arbeidet for å bekjempe den. Foruten misjonsarbeidet var det en rekke andre faktorer som påvirket Kina i samme retning. Etter hvert som stadig flere kinesiske jenter ikke bare fikk grunnutdanning men også høyere utdanning, tok disse del i kampen for å bekjempe fotbindingen.⁷³ Gjennom å bli yrkesaktive i det kinesiske samfunnet som lærere, leger, sykepleiere og evangelister, fremmet de selv menneskerettigheter i egen befolkning, også retten til å beholde føttene ubundet. Den stadig økende kontakten med Europa og Amerika, og synet av kvinner som beveget seg fritt, hadde yrkesutdanning og kunne foreta selvstendige valg, må også ha hatt sin virkning på opinionen.

Formelt ble fotbindingen i Kina opphevet med lov i 1911.⁷⁴ I årene som fulgte engasjerte især de kinesiske intellektuelle seg for å bekjempe fotbindingen som praksis. Like fullt fortsatte kinesiske familier å binde jenters føtter – spesielt på landsbygdene – til langt inn på 1930-tallet. Frykten for at jentene skulle tape verdi på ekteskapsmarkedet slapp ikke så lett taket i den mer tradisjonelle del av befolkningen.

At misjonærene i Kina var aktive i bekjempelsen av samfunnsødet, viser bl a den fellesprotestantiske misjonskonferansen i *Shanghai* i 1877 som tok opp fotbindingen som problem. På bakgrunn av foredrag og drøftinger av problemet samlet konferansen seg i et vedtak om felles holdning til fenomenet.⁷⁵

---

arbeid; legemisjon; opprettelse av sentre for medisinstudier; opprettelse av sinnssykehus; bekjempelse av opiumshandel og bruk av opium samt opprettholdelse av avvenningssentre for opiumsavhengige mennesker. *Records* 1907.

⁷² Judy Yung, *Unbound Feet: A Social History of Chinese Women in San Francisco*. Berkeley: University of California Press, 1995.

⁷³ Livsskildringene til seks slike høyt utdannede kinesiske kvinner er gitt av Margaret E. Burton, *Notable Women of Modern China*. New York, Chicago, Toronto, London & Edinburgh: Fleming H. Revell Company 1912. Tre av dem utdannet seg til leger i U.S.A. i 1890-årene. I skildringen av en av dem, Dr. Mary (*Meiyu*) Stone (f. 1873), er et eget kapittel viet de problemene Mary opplevde som barn fordi hun tilhørte det fåtall jenter som slapp å få sine føtter bundet – "With Unbound Feet", s. 161-168.

⁷⁴ Jicai Feng, *The Three-Inch Golden Lotus*. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994, 235.

⁷⁵ Innledningsforedraget står i konferansereferatet: S.H. Woolston, "Feet Binding", *Records* 1878, 132-137.

Resolved, That in view of the manifold evils resulting from foot binding, we urge all missionaries to discountenance and discourage the practice.⁷⁶

Dessuten drøftet konferansen ulike tiltak for å øke undervisnings- og skoletilbudet for barn og voksne i Kina, ikke minst for jenter. Også dette, antok man, ville forebygge den barne- og kvinneundertrykkende fotbindingen.

NMS-misjonærene i *Human* kastet seg fra første stund inn i kampen mot fotbinding. De anså fotbindingen for å være en samfunnssykdom som måtte bekjempes, noe som fremgår bl a av Volrath Vogts artikkel i *Norsk Magasin for Lægevitenskapen* i 1937.⁷⁷ Her omtaler Vogt fotbindingen som en egen sykdom:

Jeg nevnte den *kinesiske kvinnes bundne føtter*. Disse må jo regnes for en egen sykdom. Denne barbariske [s]kikk er minst 1000 år gammel og har altså bevirket, at praktisk talt *alle* kinesiske kvinner blev krøplinger. Et blikk på en almindelig kinesisk kvinnesko og et blikk på en tegning av selve foten vil gi oss en forestilling om hvor langt denne forkrøpling er drevet. Inntil for nogen år siden blev *alle* småpikers føtter bundet, når de var kommet op i 3-4 års alderen. Det var selvsagt en meget smertefull prosess, når disse små føtter skulle presses og snøres inn i stramme og tette bandasjer.

Ofte kunde vi i de dager høre disse hjerteskjærende barneskrik inne fra kineserhyttene, og da visste vi, at det var en liten pike, som fikk sine føtter bundet.

Hvis en slik pike senere av en eller annen grunn kom inn på hospitalet, tok vi selvsagt bandasjene av og forsøkte å forklare foreldrene, at de for alt i verden ikke måtte legge dem på igjen. Men hvis den unge pike allerede var kommet op i 14-16-års alderen, da var ulykken allerede fullbyrdet, og vi kunne ikke gjøre noget mer med dem. De kinesiske kvinner var dermed blitt krøplinger, hadde fått en eiendommelig vraltende og ustø gang, og de kunde ikke våge sig lengere avsted enn tvers over gaten eller bort til en av de nærmeste bondegårdene.⁷⁸

I sin artikkel hadde også Vogt inkludert en tegning av hvordan en bundet kvinnefot vanligvis så ut.⁷⁹ Tærne ble vridd opp under foten slik at de kunne skimtes under den mediale fotrand. Bindingen førte til en dyp kløft mellom hælen og fotbladet, slik at de egentlig utgjorde en forlengelse av leggen, og fotens bæreflate bestod derfor bare av hælen og stortåen (jf Bilde 8).

⁷⁶ "Resolution XV. On Foot Binding", *Records* 1878, 21.

⁷⁷ Vogt, "Fra min praksis i Kinas indre" 1937, 205-220.

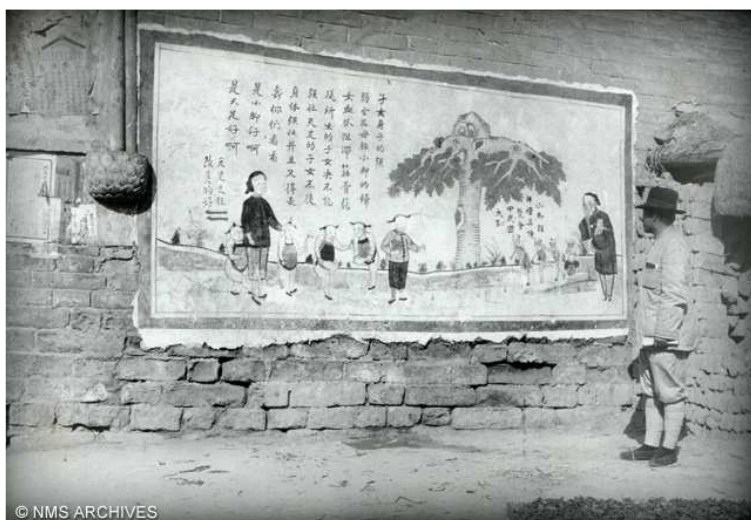
⁷⁸ Vogt, "Fra min praksis i Kinas indre" 1937, 215f.

⁷⁹ Vogt, "Fra min praksis i Kinas indre" 1937, Fig. 8, 215. Et fotografi av bundne kvinneføtter finner en også i Vogt, *Kina i smil og tårer* 1948, midt imot s 65; samme som Bilde 9, neste side.

Bilde 8. ”Kvinnens forbannelse i Kina. Føtter som er odelagt ved fotbindingen”
(Vogt, *Kina i smil og tårer* 1948, midt imot s 65)

Ved siden av å løse båndene på jenter når de kom inn som pasienter, satte misjonen også i gang et mer omfattende holdningsskapende arbeid for bekjempelse av fotbindingen. Det ble laget plakater og utdelt trykte traktater som fremmet bekjempelsen av den på sykehus, skoler og folke-møter. Traktatene fremstilte fotbindingen som kvinneundertrykkende, kritiserte den for å være inhuman og latterliggjorde den samtidig som en umoderne mote.

Bilde 9. Plakat brukt i bekjempelsen av fotbindingen i *Hunan*. Her demonstreres arbeids- og bevegelsesfrihet hos jenter og kvinner som har sluppet å få fottene sine bundet.

Her hadde nemlig misjonærene oppdaget det samme som de akademiske miljøene som fremmet demokrati og menneskerettigheter i Kina; ved å få frem hvor urimelig og gammeldags moten var, kunne man kanskje bli kvitt den. Tradisjonen i Kina var at unge, ugifte jenter hadde langt hår, flettet i hårpisk, og at både jenter og kvinner hadde bundne føtter. På flygeseddelen som er gjengitt

nedenfor (Bilde 10) og datert ”Republikkens første års åttende måned” – dvs trykket i 1912 – blir både moten med hårpisker og bundne føtter latterliggjort.⁸⁰

Også Nyström så fotbindingen som ledd i undertrykkingen av kvinner i Kina:

Kvinnans emancipation i Kina befinner sig ännu i sitt första stadium. Som jag redan omnämnt, är den tyrann som förtrycker henne icke mannen – han är i regel blott alltför godmodig – utan det järnhårda trycket av gammal sedvänja, allmänna opinionen och ”comme-il-faut”. ”Kung-Pa-Ren-Hsiao” = man är rädd att folk skrattar, är den obevekliga boja, stärkare än järn, som klafbindet kvinnovärlden i Kina.⁸¹

Bilde 10. Traktat fra 1912 som fremmer bekjempelse av fotbinding og skikken med hårpisk – begge deler uttrykk for kvinneundertrykkelse. (Gjengitt fra Erik Nyström, *Det nya Kina*, 1913, Del 2, 137)

Nyströms beskrivelse av den kinesiske mannen som ”alltför godmodig” var knapt sakssvarende. For den konfusiansk motiverte underordningen av hustru under husbond og eldste sønn holdt seg i god hevd til langt over midten av 1900-tallet.⁸² Derimot var hans iakttagelse av motens betydning som en

⁸⁰ Flygeseddelen (jf bildet) er gjengitt som illustrasjon i Erik Nyström, *Det nya Kina*, 1-2, Stockholm: P. A. Norstedt & Söners Förlag, 1913, del 2, 137. (Nyström var på det tidspunkt professor ved universitetet i *Shanxi*.)

⁸¹ Nyström 1913, del 2, 138.

⁸² Den konfusianske samfunnsstrukturen favoriserte mannen, og dermed også guttebarn. Selv om det fins kinesiske visdomsord av typen ”En mann kan dø ensom selv om han har ti sønner”, har det hatt høy status å få guttebarn i Kina. Like til i dag merkes dette, bl a som resultat av ettbarnspolitikken i Folkerepublikken Kina, hvor det etter hvert er blitt et stort jente- og kvinneunderskudd. Siden familier stort sett ønsker seg en sønn, tyr ikke få til aborter – og noen tar endatil livet av nyfødte jenter – i håp om at de i neste forsøk skal få en gutt. Blir første barn på gårder på landsbygdene ei jente, får man automatisk rett til å føde barn nr 2 – i håp om at det skal bli en gutt som kan sikre at gården forblir i manns-sidens eie.

”tyrann” – og måten det allmenne omdømmet fungerte på –, svært dekkende. De virket begge kvinneundertrykkende.

Uansett tradisjonsbindingen – misjonærene forsøkte både å få løst bundne føtter og på ulike måter fremme jenters rett til å være fri for slike bånd. Hanna Holthe var sentral i oppbyggingen og driften av pikeskolen og lærerinneskolen i *Yiyang*. Gjennom mange år fikk hun daglig befatning med problemene, bl a med å løse bundne føtter. I sine dagboksnotater i 1910, etter vel et år i Kina, gir hun uttrykk for at kampen for å få løst båndene foregikk på flere plan:

Vi er imellem ute på en slette borten for elven og springer, men det er enda så sørgelig mange med små føtter som må sitte og se på. Hvor folk glaner på disse piker med store føtter, som til og med kan springe. Undres om dette ikke skal føre til at en og annen går hjem og løser båndene av sine døtres føtter? Her om dagen kom tre unge piker i 15-16-årsalderen op til mig og spurte om ikke dr. Vogt kunde skaffe dem medicin så benene kunde bli store. Stakkar, for dem er det litt sent å få redde føttene så de blir helt normale; men jeg har alt løst mange i 10-12 års alderen. De skal bli bra. Pikene er så tålmodige, når jeg prøver å strekke de krumme tær, enda jeg vet det gjør ondt. Enkelte vil ikke løse sine føtter. De er skremt så lenge med at de ikke vil bli gifte, når de får de store slaveføtter, at de tror det. Og gifte må de jo bli. Hvordan skulde en ugift kvinne kunne ernære sig i Kina? Nei, tiden må nok forandres. Og ennu er det dessværre så at mange av de unge menn først og fremst spør efter de små føtter.⁸³

Ofte ble det en kamp mot hevdvunne tradisjoner og forestillinger som virket kvinneundertrykkende. Dialog med pårørende ble derfor viktig, men også den makt som lå i å utarbeide og håndheve et regelverk for pikeskolene som vernet om elevenes menneskeverd. Hanna Holthe har gitt noen glimt fra hvordan det i praksis foregikk:

“Hvorfor gjør dere da dette?” spør vi “barbarer”- “Hun er da en pike,” svarer de. Hun kan da ikke lenger springe om som en gutt. Dessuten er hun forlovet, og svigermor kommer rett som det er for å se om føttene former sig pent. Hun ville da ikke ha en med store føtter, som en slave til svigerdat[t]er.” – Slavepikenes føtter blir nemlig aldri bundet. Ser vi en slik, vet ved (*sic!*) med en gang at det er en slave. Våre elever har skolemundering på når de går ut i byen, så folk skal vite at de ikke er slaver. Mange av dem er kry av sine store, velskapte ben. Vi satte det som en betingelse fra første stund av at våre elever måtte løse føttene sine for å komme inn på skolen her.⁸⁴

Gjennom det som skrives, blir særlig fem kjennetegn ved misjonens kamp tydelige:

- misjonærene tok merarbeidet det krevde å samtale med foreldrene og argumentere for at jentene skulle slippe forbindingen eller få løst opp sine bånd;
- det ble benyttet et regelverk for opptak på skolene som satte en agenda for å forebygge fotbindingen;

⁸³ Gjengitt i Hanna Holthe, *Kina på nært hold. Skildringer fra folkelivet og misjonsarbeid*. Stavanger: Det Norske Misjonsselskap, 1928, 37f.

⁸⁴ Gjengitt i Hanna Holthe, *Kina på nært hold* 1928, 57f.

- skoleuniformen tjente til å beskytte jenter med ubundne føtter fra å komme i vanry;
- undervisningen omfattet også fysisk fostring, turer, leker og ballspill, noe som understreket nødvendigheten av å ha ubundne føtter;
- og endelig var det en holdningsskapende undervisning som skapte en stolthet hos jentene selv over av å ha naturlig vakre bein som ikke var blitt utsatt for bånd og tvang.

Kampen mot fotbindingen var heller ikke forgjeves. Og selv om praksis altså mange steder holdt seg til langt inn på 1930-tallet, ga kampen resultater. Sammen med de intellektuelles kamp og annet holdningsskapende arbeid i samfunnet, førte misjonsdiakonien til at fotbindingen gradvis opphørte. Det er ikke til å undres over at praksisen først forsvant i storbyene, for så å nå ut til distriktene. I byene var det utdanningsinstitusjonene var blitt bygget opp, og det var også disse som hadde vært sentrum for det holdningsskapende arbeidet som til slutt fikk så gode resultater. I 1937 kan Vogt endelig skrive følgende om situasjonen i *Hunan*:

Men nu er de forstummet – disse barneskrikene, som jeg nevnte, og vi øiner heldigvis en utgang på denne elendighet. I løpet av de siste 10-20 år har skikken stadig vært i avtagende; ...men når denne eldre generasjon er gått i graven, så håper vi, at også fotbindingen er gått i graven...⁸⁵

... Fotbindingens forsvinnen er ikke nogen enkelt manns eller kvinnes fortjeneste, ei heller noget enkelt misjonsselskaps fortjeneste. Det er kommet som en frukt av det hele misjonsarbeide som samlet enhet. Det begynte med, at den forsvant i en sone omkring misjonsstasjonene, og dette bredte sig stadig videre utover, slik at det nu som sagt neppe finnes noget sted hvor småpikenes føtter blir bundet.⁸⁶

Blindearbeidet

Bilde 11. Blinde barn lærte å lese og skrive på blindeskolen på *Taohualun* (Taohwalun), *Yiyang*, *Hunan*

⁸⁵ Vogt, "Fra min praksis i Kinas indre" 1937, 216.

⁸⁶ Vogt, "Fra min praksis i Kinas indre" 1937, 216.

Svært mange kinesiske barn ble blinde på grunn av smitte de fikk fra kjønns sykdommer under svangerskapet eller fødselen. Dessuten herjet den farlige øyesykdommen *trachom* i Kina. Tradisjonell kinesisk legekunst hadde ikke bote midler mot slikt – ofte ble pasientene bare verre etterpå, eller også helt blinde. Blindheten førte i praksis til at disse menneskene måtte livnære seg av tigging, spådomskunst eller som musikkutøvere. Ikke bare ble de en byrde for familie og samfunn, de fikk som regel også et ulykkelig liv.

Under den fellesprotestantiske misjonskonferansen i Shanghai i 1890 ble det opprettet en stående komité som skulle vurdere hvordan man best kunne arbeide for og blant blinde i Kina. Da David Entwistle holdt sitt innlegg under misjonskonferansen i Shanghai i 1907, kunne han konstatere at denne komiteen ikke hadde produsert noe skriftlig materiale i perioden 1890-1907. Derimot registrerte han at det var opprettet en rekke blindeskoler for gutter og for jenter i Kina i samme periode. I sitt innlegg understreket også Entwistle arbeidet blant og for blinde som et genuint misjonsarbeid. Han hadde selv arbeidet i ti år på blindeskolen i *Hangkow*, en by hvor man anslo at én blant seks til åtte personer var blinde. Selv fastslo Entwistle at

...this branch of mission work appeals more than ever to the writer as a humane, philanthropic and Christian effort to uplift and enoble the lives of a great proportion of the human family of this large empire, who otherwise would be social outcasts, oftener than not neglected beggars on the streets – or worse.⁸⁷

Vi merker oss Entwistle's uttrykksmåte: de blinde tilhører menneskehetens storfamilie, men er blitt sosialt forstøtt eller rett og slett oversett. Arbeidet blant og for blinde skulle altså ha som mål både å vise respekt for deres menneskeverd og å medvirke til at de ikke ble diskriminert, utstøtt eller overlatt til seg selv.

Bilde 12. Blindeskolen på *Taobualun* (Taohwalun), som stod ferdig i 1918. Hit flyttet skolen etter 5 års drift. (også gjengitt i Holthe, *Ferskenblomstbøiden* 1925, 17)

Det var de samme holdningene som ble lagt for dagen i NMS' blindearbeid i *Hunan*. Ønsket om å få i gang et slikt arbeid hadde vært der lenge. Misjonærene

---

⁸⁷ David Entwistle, "Work amongst the blind in China", *Records: China Centenary Missionary Conference, held at Shanghai, April 25 to May 8, 1907*. Shanghai: Centenary Conference Committee, 1907 (92-96) 92.

så daglig mennesker – barn så vel som voksne – som levde et ulykkelig liv på grunn av at de i sin blindhet ikke hadde fått hjelp til livsmestring eller yrkesutdanning. Og selv om antallet blinde var stort, så man seg ikke i stand til å bygge opp en stor institusjon. Det ville blitt altfor krevende. I stedet for satte man sin lit til at også andre misjoner ville gjøre en innsats for de blinde og satset på en institusjon med kapasitet til å ta imot 20-30 elever.

16. september 1913 ble så “skolen for blinde og vanføre” åpnet med 6 elever i de gamle poliklinikk-lokalene ved elvebredden.⁸⁸ I 1918 flyttet den til bedre og større bygninger på *Taohwalun* (Bilde 12). Statistikken for de følgende år viser at antallet elever på skolen for blinde og vanføre var stabilt, men med et høydepunkt midt i perioden: 1928: 22 elever;⁸⁹ 1937: 31 elever;⁹⁰ 1942: 28 elever.⁹¹ Et bilde fra 1950 viser kinesisk stab og et 30-talls elever (se Bilde 13):

Bilde13. Blindeskolens elever og ansatte på *Taohwalun* (Taohwalun), *Yiyang*, *Hunan* i 1950

Undervisningen ble lagt opp slik at halvparten av elevene til enhver tid hadde klasseromsundervisning med allmenne skolefag, mens halvparten ble gitt opplæring i praktiske ferdigheter. I likhet med andre misjoners blindeskoler i Kina ble det også her lagt vinn på å gi elevene yrkesutdanning innen områder de hadde anlegg for eller senere kunne livnære seg av.⁹² Diakonene Martin O.

⁸⁸ Den første årsrapport fra blindeskolen ble skrevet av Jørgen Edvin Nilssen, “Vor blindeskole i Kina”, *NMT* 69(1914)5, 108-112.

⁸⁹ Bugge, ”China” 1949, 245.

⁹⁰ Bugge, ”China” 1949, 262.

⁹¹ Bugge, ”China” 1949, 277.

⁹² Entwistle (“Work amongst the blind in China” 1907, 94) ga følgende eksempler på yrker som blinde ble lært opp til å mestre: “Industrial work, under a sighted

Havstad og Ole Thime tilrettela den omfattende og varierte undervisningen. Ved siden av de allmenne fag lærte elevene nemlig å veve og flette, å polere ris og kopiere bøker med punktskrift. De lærte seg å synge, noen å spille piano eller harmonium, andre å stemme piano. Både allmenndanning og yrkesopplæring skulle gi elevene hjelp til selvhjelp, og til å bli mest mulig selvstendige.

Et annet særpreg ved skolen for ”blinde og vanføre”, var at elevene ble lært opp til å hjelpe hverandre. De fysisk bevegelseshemmede kunne hjelpe de blinde med å se, mens disse på sin side kunne bære dem eller assistere dem på andre måter. De blinde ble også oppmuntret til å hjelpe hverandre til å bevege seg trygt. Det følgende bilde – med flokken av blinde på vei til kirken – er et konkret uttrykk for den gjensidige respekt som oppstod mellom elevgruppene og for den hjelp til selvhjelp som elevene ble opplært i gjennom misjonsdiakonien.

Bilde 14. Hjelp til selvhjelp: blinde barn på vei ut av blindeskolen på *Taobualun* (Taohwalun), *Yiyang, Hunan*

På bildene fra *Hunan* – både i misjonærenes bøker og dokumentasjon for øvrig – fremstilles de blinde elevene som mennesker som mestrer livet sitt. De sitter

---

instructor, gives employment to several. Many useful branches of work can be taught, such as the making of cane, rattan and bamboo furniture, hammocks, nets, mats, brushes and baskets of all kinds. Knitting is also a favourite and remunerative occupation. Amongst the musicians, piano-tuning could be quickly learnt and turned to good account, while the doctors suggest the teaching of massage to strong well grown blind boys and girls.”

ved vevstolen, spiller på instrumenter, leser fra eller kopierer bøker med punkt-skrift osv (jf Bilde 11, 15 og 16). Også i misjonærenes omtale av dem fremstår de blinde elevene som mennesker som har nådd beundringsverdige mål i livet: De er lykkelige, kan spøke og le og fortelle hverandre vitser; de har lært seg salmer utenat, de kan lese både høyt, tydelig og vakkert fra Bibelen; noen av dem holder til og med en liten andakt i kirken. ”Det haabløse, utslukte uttrykk er borte.”⁹³

Bilde 15. Diakon Ole Thime sammen med blindeskolens elever i vevhallen, *Taohualun* (Taohwalun), *Yiyang*. (Bildet er også gjengitt i Vogt, *Fredstjeneste i krigstid 1939*, midt imot s 48)

I likhet med sykehusene satset også blindeskolen på bærekraftig utvikling. Det var i så måte praktisk at sykehusene hadde så stort behov for de produkter som ble fremstilt på skolens veveri. Dette gav skolen og elevene inntekter. Om dette skriver Vogt:

Alt hva vi på hospitalet trenger av forbindingssaker, det kjøper vi på blindeskolens veveri. Der nede klaprer vevstolene både sent og tidlig. De blinde er blitt reddet ut av sin triste uvirksomme tilværelse. De har fått et arbeid som åpenbart skaffer dem glede og tilfredsstillelse. Blindeskolen er på god vei til å bli selvhjulpener derved at den leverer forbindingssaker både til vårt eget og andre hospitaler.⁹⁴

Et annet sted spesifiserer Vogt hva ”de blinde og vanføre” produserte på sine vevstoler: ”Det ble laget gas til forbinding, tøy til håndkle, hospitalsklær, sengeklær, madrasser og gardiner.”⁹⁵

⁹³ Brun, ”Barmhjertighet” 1927, 191-196.

⁹⁴ Vogt, *Blant syke i China* 1948, 115; jf Vogt, *Blandt syke i Kina* 1931, 91f.

⁹⁵ Vogt, *Kina i smil og tårer* 1948, 104.

Men i krigstid måtte de blinde elevene få assistanse av andre for å kunne møte etterspørselen etter varer, noe Vogt og hans medarbeidere på sykehuset åpenbart var takknemlige for:

Forbindingssaker har vi fått fra vår egen *Blindeskole*. Det var i grunnen en underlig skjebnens ironi at denne skole skulde bli en slik viktig institusjon i dette land. Blant Kinas millioner har de nærmest vært sett på som nogen unyttige skapninger som ikke dudde til annet enn å reise rundt som tiggere eller spåmenn. Ingen har interessert seg for dem, ingen har forsøkt å hjelpe dem, - ingen undtagen misjonærene.

I vårt eget misjonsselskap fikk vi vår blindeskole i 1913. Den har altså nu under krigen kunnet feire sitt 25-års jubileum, - og den kunde feire det *med ære*. Den ligger her på Taohwalun og har i mange år vært vant til å levere forbindingssaker til vårt eget hospital og mange andre hospitaler. Selve fabrikasjonen var altså vel innøvet under ledelse av våre diakoner – Havstad og Thime.

Nu måtte produksjonen mangedobles. Både seende og blinde ble satt i arbeide. Alt ble satt inn på å tilfredsstille den store etterspørsel som krigen førte med sig. Mange hospitaler har vært i ren nød for gas, men altså blitt forsynt fra blindeskolen. Vi har alle gledet oss over den viktige rolle som skolen derved har kommet til å spille.⁹⁶

Bilde 16. Elever ved blindeskolen på *Taohwalun* (Taohwalun), *Yiyang, Hunan* holder konsert utendørs

De blindes avbildes som lykkelige livsmestere – de leser og skriver, går, spiller, vever og fletter – og de fremstilles som aktører som yter

- respekt for de blinde og fysisk bevegelseshemmede ("vanføre") som fullverdige medmennesker med behov for hjelp til å kunne vokse opp og mestre eget liv
- vilje til å gi dem skolegang og yrkesopplæring som kunne gjøre dem i stand til livsmestring og selvunderhold med egen yrkesvirksomhet

⁹⁶ Vogt, *Fredstjeneste i krigstid 1939*, 42f. Midt imot side 32 i boken er det et bilde fra vevehallen på blindeskolen.

- nød for den ulykkelige tilværelse de mange blinde i Kina levde i

Som voksen har jeg fått økt forståelse for misjonsdiakonien fellesnevner og særkulturelle uttrykksformer gjennom eget engasjement i misjonsarbeidet i Hong Kong og flere besøk i Kina og på Taiwan.⁹⁷ Bl a besøkte jeg i 1991 noen av de byene i provinsen *Hunan* hvor NMS i sin tid drev misjonsarbeid. I storbyen *Changsha* opplevde jeg at 15 eldre mennesker, som alle var blinde, deltok i den fulltonende menighets sangen i menighetens gudstjeneste. Hver av dem sang fra sin store salmebok med punktskrift (*braille*); de var åpenbart stolte over å beherske lesekunsten og glade for å kunne delta på lik linje med de andre i fellesskapet. Dette var tidligere elever ved misjonens blindeskole som nå bodde på menighetens aldershjem. De hadde smilende ansikter og strålte av lykke til tross for sin blindhet. De fortalte hvordan utdannelsen og yrkesopp-læring som de hadde fått på barnehjem og blindeskole hadde gjort dem i stand til å greie seg selv i livet. En hadde vært vaktmester, en annen lærer og en tredje pianostemmer. Det var en som hadde livnært seg av å flette og veve og en annen av å sy. Heller ikke som eldre behøvde de å bekymre seg; de var tatt godt hånd om og hadde det trygt på aldershjemmet. De blinde hadde fått del i et kulturfellesskap preget av kjærlighet, omsorg og respekt for deres menneske-verd.

Barnehjemsarbeidet

De utsatte eller etterlatte barna gjorde et stort inntrykk på misjonærene. Flere av dem skriver om skikken med barneutsettelse i sine bøker.⁹⁸ Det store behovet for å ta seg av slike etterlatte barn førte til at NMS opprettet et eget barnehjem i *Yiyang*. Bygningen som barnehjemmet holdt til i, ble ferdig i 1908,⁹⁹ men omsorgen for de utsatte barna hadde begynt lenge før.¹⁰⁰

Når nøden er så stor, blir verdien av menneskeliv liten, og vi hører fra denne tiden om salg av pikebarn til prostitusjon. Det ligger på linje med hva man hadde møtt fra første stund i misjonens historie, nemlig utsettelse av nyfødte, fattige pikebarn, - det

⁹⁷ For misjonshistoriske fremstillinger som tar for seg ulike diakonale tiltak i Hong Kong, se Kari Strandenæs, "Hong Kong" i: Jørgensen, *I tro og tjeneste* 1992, Bd 2, 177-228 (og 194-223 spesielt); Marie Sandstad, *Tre perioder – tre decennia. Kort oversikt over Det Norske Misjonsselskaps arbeid i Hong Kong 1954-1984*. [Hong Kong: Eget forlag 1985]. For en historisk fremstilling av NMS' arbeid i Kina, se Torstein Jørgensen, "NMS til Asia – Virksomheten i Kina" i: Jørgensen, *I tro og tjeneste* 1992, Bd 1, 101-110 og Egil Eggen, "Kina" i: Jørgensen, *I tro og tjeneste* 1992, Bd 1, 459-504. Se ellers Sten Bugge, "Det Norske Misjonsselskaps Historie: China" i *Det Norske Misjonsselskaps Historie* 1-4, Stavanger: Det Norske Misjonsselskap, 1949, Bd 3, 191-271.

⁹⁸ Se f eks Sigurd Brun, "Barmhjertighet" i: Dalland, *Ved den første milepæl* 1927, (172-197) 186-190; Hanna Holthe, *Kina på nært hold*. 1928, 72. Boken er basert på Holthes dagboksnotater og skildrer bl a funnet av ei lita, forlatt og utmagret jente på noen få måneder, nede ved elvebredden. Etter vel en uke med intensiv pleie i misjonærens hjem ble hun overflyttet til barnehjemmet.

⁹⁹ Marie Nilssen, "Aarsberetning fra Barnehjemmet", *NMT* No 12, Årg. 64, 1909, 283f.; P.O.Holthe, *Ferskenblomsthoiden* 1925, 89-95.

¹⁰⁰ Sten Bugge, "China", 1949, 220.

var nesten aldri gutter man ville kvitte seg med. Og når man fant et slikt lite kryp ute på haugene, eller det lå foran ens dør en morgenstund, sulten, skrikende og bedekket av fluer, var det ikke lett å vise seg likegyldig. Oppgaven ble tatt opp og gjennomført på misjonens barnehjem på Taohwalun, hvor en rekke av våre kvinnelige misjonærer, begynnende med fru Hertzberg og Nilssen, har nedlagt et stort og opofrende arbeid, og hvorfra det i tidens løp utgikk en flokk av kjekke unge piker som sykepleiersker, lærerinner osv., eller de ble giftet bort i respektable hjem. Det var en stor hjelp at disse piker kunne gå på stasjonskolen på Taowhalun, mens de var mindre, og at de som dugde til det, kunne reise til vår lærerinner-skole i Yiyang, som bare lå en kilometer borte.¹⁰¹

Bilde 17. "Slik blir småbarn bragt til oss" (Vogt, *Blandt syke i Kina* 1931, Appendix)

Usikkerhet og ufrihet, underordning og utbytting preget kinesiske jenters og kvinners liv, og de var prisgitt gutter og menn – noe vi allerede registrerte i forbindelse med tradisjonen med fotbinding. Menn satte betingelsene og hersket over dem gjennom hevdvunne tradisjoner.¹⁰² Selv verdien på ei jentes liv ble ansett for lavere enn gutters, noe som altså ble særlig tydelig når det ble uår eller langvarig hungersnød og barn ble solgt eller etterlatt. Det var langt flere jenter som ble solgt, satt ut eller etterlatt, enn gutter.

Det hadde vært tradisjon at fattige familier enten giftet bort jenter – mot et vederlag i form av brudepenger fra den fremtidige brudgommens familie – eller også solgte jentene som slaver hvis de ikke fikk gjort avtale om ekteskap.

¹⁰¹ Bugge, "China" 1949, 221.

¹⁰² En oversiktlig redegjørelse for datidens kinesiske kvinnes livsbetingelser er gitt av James W. Bashford, *China: An Interpretation*. New York, Cincinnati: The Abingdon Press (Rev.Ed.) 1919, ("Woman's Life in China") 123-145.

Mange av disse endte opp som konkubiner på bordeller eller som husslaver. Det var heller ikke uvanlig at barn, især jenter, som man ikke så seg i stand til å brødfø, rett og slett ble satt utenfor et tempel eller et rikmannshjem, eller også etterlatt på avfallsplassen. I tider med krig eller år med dårlige avlinger økte antallet av slikt slavesalg og utsettelse. Misjonsstasjonene i *Hunan* opplevde gjennom årene å motta ansvaret for ikke rent få ”overtallige” eller etterlatte barn. Ofte fant misjonærene de gråtende spedbarna i en bylt utenfor porten. I løpet av natten hadde noen foreldre forsøkt å kvitte seg med sitt ansvar, idet de overlot barnet til en forhåpentligvis trygg fremtid hos misjonærene.

Bilde 18. Barn på barnehjemmet på *Taobualun* (Taohwalun), *Yiyang, Hunan*

Normalt forsøkte misjonærene å oppspore barnets foreldre. Bl a samarbeidet man med det lokale politiet for om mulig å finne dem. Hvis ikke det lyktes, ordnet de gjerne med at barnet ble adoptert av en av de kristne kinesiske familiene. Da ville de i det minste vokse opp i en familie. Men ble det uår og matmangel, fikk også de kristne familiene nok med å ta hånd om barna de allerede hadde. Kapasiteten i private hjem var ikke stor nok. Det var dette som gjorde at misjonen opprettet et barnehjem for jenter. Her kunne barna leve i et trygt fellesskap, og de fikk underhold og utdanning, slik at de som voksne kunne livnære seg gjennom eget yrke. De fikk fullt underhold til de var 15 år, og ved fylte 18 år skulle normalt all økonomisk hjelp opphøre.¹⁰³ I 1927 skriver Sigurd Brun:¹⁰⁴

¹⁰³ Hanna Holthe, *Ferskenblomsthøiden* 1925, 95.

¹⁰⁴ Sigurd Brun, “Barmhjertighet” 1927, 188; jf P.O.Holthe, *Ferskenblomsthøiden* 1925, 89-95.

Tallet paa dem vi kunde ta imot og sørge for – 50 – var naadd. Hvad var maalet? Jo, at hjælpe hele flokken til at bli selvhjulpne, saa de som voksne kunde ernære sig selv, enhver efter sine evner og anlæg.

De bedst utrustede faar naa til at bli lærerinder, nogen faar utdannelse som sykepleiersker, andre blir oplært i praktiske gjøremaal: søm, vævning o.l. Alle faar de lære almindelig husstel.

Bilde 19. Barnehjemsbarn og ansatte på NMS' barnehjem på *Taobualun* (Taohwalun), *Yiyang*. De to norske misjonærene er Anna Indrebo (til venstre) og Siiigrød Kvam (til høyre).

Foruten teoretiske skolefag fikk de altså opplæring i søm, strikking, veving, matlaging og hushold. Regnskapsførsel lærte de også. På denne bakgrunn ble mange av dem også attraktive koneemner for kinesere i landets administrasjon, offiserer og akademikere. Gjennom årene på barnehjemmet utviklet de seg med andre ord vekk fra sin sosiale lavstatus. Og, hvis og når det ble tale om inngåelse av ekteskap, var det som regel barnehjemmets personale som agerte som familiens stedfortredere – både i forhandlingene forut for ekteskapsinngåelsen og festlighetene som fulgte hvis avtale om inngåelse av ekteskap ble gjort.

Driften av barnehjemmet varte til 1.januar 1936. Da ble det avviklet.¹⁰⁵ Gjennom de snautt 30 årene virksomheten varte, hadde det skjedd endringer i samfunnet som i en viss grad hadde redusert behovet for private barnehjem. Landet hadde fått en ny lovgivning – blant annet under påtrykk fra misjonærene – som satte strenge straffer for foreldre som etterlot barna sine. Videre hadde skolereformen i 1905 gitt jenter adgang til offentlig utdannelse – en utdannelse

---

¹⁰⁵ Bugge, "China" 1949, 253.

som gjennom de påfølgende 30 årene hadde økt jenters status i samfunnet og gitt dem muligheter til å ta egen yrkesutdanning og få lønnet arbeid.¹⁰⁶

Bilde 20. Disse jentene vokste opp på barnehjemmet på *Taohualun* (Taohwalun), *Yiyang, Hunan*. De fikk både sin grunnutdanning og yrkesutdanning som lærere på misjonens skoler – begge på *Taohualun* fra 1924)

Sammenfatning, vurdering og konklusjon

Dette bidraget har hatt som målsetting å undersøke hvilke kulturelle verdier som kom til uttrykk gjennom misjonsdiakonien i de femti år NMS var engasjert i *Hunan*provinsen i Kina – med særlig henblikk på institusjonene. Jeg valgte å sette fokus på tre representative institusjoner – sykehus, blindeskole og barnehjem – samt arbeidet med å bekjempe og forebygge samfunnssykdommer – især skikken med fotbinding av jenter. Sykehusene, det vil si de store institusjonene, fikk betydning for svært mange mennesker, mens blindeskolen og barnehjemmet – som forholdsmessig små institusjoner – nådde en liten gruppe marginaliserte mennesker.

Gjennom institusjonsarbeidet kom NMS – i likhet med andre utenlandske misjoner – til å etablere en ny privat sektor i *Hunan*. Mens familiene og enkeltmennesket i Kina tradisjonelt hadde måttet være sin egen lykkes smed, både under hungersnød og i forbindelse med sykdom eller handikapp, fikk de nå hjelp til selvhjelp gjennom misjonsdiakonien. Misjonene viste her et entreprenørskap gjennom at de etablerte institusjoner for å helbrede og forebygge

¹⁰⁶ Allerede statistikken for 1928 viser en nedgang i antallet barn på institusjonen. Det var da 37 piker på barnehjemmet. Bugge, "China" 1949, 245.

sykdommer og lindre lidelse. Mens sykehusene ble gjort allment tilgjengelige for alle som trengte medisinsk behandling – uansett økonomisk yteevne – var barne-hjemmet og blindeskolen institusjoner som bare kunne komme en begrenset gruppe mennesker til hjelp.

Gjennom å satse på kvalitet og fremme selvhjelp i arbeidet, sikret misjonen bærekraftighet i institusjonene. Det vil si at det ble lagt vinn på at disse i størst mulig grad skulle være selvunderholdende. Gjennom måten virksomheten ble drevet på, fremmet institusjonsdiakonien respekt for alle individers menneskeverd, uansett alder, kjønn, sosial status og økonomisk yteevne. Ved at de ble plassert strategisk – det vil si sentralt i de store byene – kom institusjonene til å påvirke det omkringliggende samfunn, slik at de muligheter som åpnet seg i sentrum, også kom mennesker til gode i den geografiske periferi.

Institusjonsarbeidets intensjon var å være forbilledlig. Man hadde som mål å fremme kinesernes vilje til å vise barmhjertighet – både i forhold til egne familiemedlemmer (jf kampen mot fotbinding) men også overfor nødlidende utenfor de strenge rammer som familien og klanen tradisjonelt hadde satt. Institusjonenes virksomhet bekreftet at tjenestene ikke var forbeholdt en religiøs gruppe, men prinsipielt var åpne for alle. Heller ikke var den verbale forkynnelsen bare rettet bare mot de kristne. Den var åpen for alle som hadde interesse av å være tilhørere. Ved å være allment opptatt av menneskers nød og ikke begrense sin virksomhet til egen familie eller religiøse gruppe, sprengte misjonen noen av de grensene som familie og klan tidligere hadde utgjort i det kinesiske samfunnet.

Det at den kristne kirke i Folkerepublikken fortsatt er engasjert i diakonal virksomhet på en rekke områder, blant annet med aldershjem og omsorg for blinde, er ett uttrykk for at flere av misjonsdiakonien anliggender ble overtatt og videreført av de kristne. Dette skjedde bl a gjennom den protestantiske kirkes sosio-diakonale organisasjon, The Amity Foundation. Da Folkerepublikken ble etablert, ble en rekke av misjonens institusjoner nasjonalisert og drevet videre av kinesiske myndigheter. Virkningshistorien i kirke og samfunn i Kina viser dermed at misjons-diakonien, gjennom å ta ansvar for oppbyggingen av en ny, privat omsorgs-sektor, fikk som følge at kineserne kom til å innse at denne tjenesten prinsipielt sett er storsamfunnets naturlige ansvar.

Gjennom sin virksomhet kom misjonen også til å virke kulturelt brobyggende mellom Kina og Norge. Misjonen formidlet kulturell kunnskap om og kjærlighet til det kinesiske i Norge. Men de skapte også forståelse blant mange kinesere om at norske kristne ville dem vel. Disse kulturelle relasjonene gikk ikke tapt selv om kirken i Folkerepublikken i flere tiår var forhindret fra å opprettholde gjensidige forbindelser med norsk misjon. Da landet i 1980-årene igjen åpnet for samarbeid om utviklingsprosjekter, kirkebygging og oppbygging av regionale bibelskoler og høyere teologiske utdanningsinstitusjoner, ønsket den offisielle kirke igjen NMS og andre norske misjoner velkommen til slik samhandling – en virksomhet som fortsatt pågår. NMS' diakonale institusjoner er én årsak til at vennskapet over landegrensene er blitt bevart, til tross for ytre restriksjoner og har fått videreutvikle seg i en ny tid.

Teologisk sett ga misjonens virksomhet uttrykk for den kristne tro på at alle individer er skapt i Guds bilde (jf 1 Mos 1, 26-31; Sal 8; Mal 2,10; Matt 19,4; Kol 1,16f) og derfor er likeverdige mennesker, uansett kjønn, alder og sosial status.

Denne skapelsesteologisk motiverte holdningen var supplert av en annen, som reflekterte en gudsríketeologi – nemlig at de frelsesgoder Jesus kom for å gi, skulle tilbys alle mennesker – gjennom verbal forkynnelse og diakonal tjeneste – med særlig oppmerksomhet på dem som opplevde ulike former for nød (jf Matt 10,7f; Mark 16,18). De var overbevist om at ”Guds gjerninger skulle åpenbares” på mennesker gjennom de diakonale gjerningene (jf note 31). Misjonærene lot seg ikke bare inspirere av Jesu forbilde til diakoni; gjennom diakonien kom de også selv til å reflektere noe av den omsorg for mennesker i nød som ledet ham til å helbrede syke og pålegge sine etterfølgere å gjøre det samme (Matt 10,1.8 parr.).

Endelig tydeliggjorde de at kirken som et kristent fellesskap ikke er begrenset til å være ensidig opptatt av egne medlemmers behov, men åpner seg mot medmennesker i sin alminnelighet. Derved kom også den kristne nestekjærlighetstanke til uttrykk (jf Luk 10,25-37; Gal 6,9f; Jak 2,8-13).

Misjonsdiakonien – slik den gav seg til kjenne gjennom NMS’ arbeid i *Hunan* – representerte dermed for det første en del kulturelle verdier som store deler av den kristne kirke i verden er *felles* om å skatte høyt.

For det andre forholdt den seg *kulturbekreftende* til de verdier i det kinesiske samfunnet som fremmet respekten for menneskeverd og anerkjente behovet hos marginaliserte og nødlidende mennesker for å få hjelp. Dette ga man bl a uttrykk for gjennom holdningsdannende påvirkning gjennom egne institusjoner og samarbeid med lokale myndigheter – både i fredstid og krig. Videre la misjonen vekt på å opprettholde en respektfull dialog med foreldre og tok seg heller ikke til rette uten foreldrenes samtykke. Kulturbekreftende var også misjonens samvirke med andre bevegelser og aktører som arbeidet for å lindre eller forebygge nød, avskaffe eller forebygge samfunnsykdommer, gjøre utdanning tilgjengelig for alle og fremme likestilling mellom og lik behandling av begge kjønn i samfunnet. I så måte hadde misjonsdiakonien og den nasjonalistiske bevegelse – og etter hvert også den kommunistiske bevegelse – i Kina en del sammenfallende verdier. Noen av disse verdier sammenfalt med europeiske idealer som bl a ble fremmet allerede under den franske revolusjon – så som frihet, likhet og brorskap. Bevegelsene stod f eks sammen med intellektuelle grupper i samfunnet om å fremme retten til utdanning og helseerøkt. Likeså motarbeidet de kvinnediskriminerende og undertrykkende tradisjoner og praksis i samfunnet.

Ved at misjonsdiakonien på denne måten fremstod som et alternativ til noen av de tradisjonelle verdier i det kinesiske samfunn, kom dens virksomhet også til å inneholde *kulturkritiske* elementer. Dette gjaldt særlig i forhold til de verdier i samfunnet som fastholdt undertrykking, marginalisering og ulike former for forskjellsbehandling, både økonomisk og sosialt, og især med tanke på kvinner, barn, blinde og bevegelseshemmede. De engasjerte seg altså mot det som krenket menneskeverdet.

Som motvekt mot undertrykkende tradisjonelle verdier, la misjonen gjennom sin praksis vekt på å endre fordommer – om at f eks blinde manglet evnen til å lære og utdanne seg til å bli uavhengige yrkesutøvere. Likeså fremmet de allment barns rett til å møte kjærlighet og omsorg, utdanning og trygge oppvekstvilkår, uansett familiesituasjon – gjennom f eks barnehjemmet. Og, ved å gi marginaliserte mennesker (dvs de blinde og de foreldreløse og etterlatte barna) respekt for seg selv og for (hver)andre – og ved å gi dem muligheter til å utvikle seg til å bli mest mulig selvstendige og samfunnsnyttige borgere – fremmet de også respekten for disses menneskeverd og gjorde til skamme de fordommer som gikk ut på at slike mennesker bare ville være en belastning for familie eller samfunn og heller ikke ville være i stand til å få medansvar for egen utvikling eller til å vokse opp til å bli respekterte samfunnsborgere og nyttige yrkesutøvere.

Det lar seg ikke gjøre innenfor rammen av dette bidraget å foreta en omfattende drøfting av hvordan misjonen kom til å fremstå som med- og motkultur i det (amerikansk-europeiske kultur)imperialistiske prosjekt. Torstein Jørgensen har behandlet dette emnet mer allment tidligere i denne boken. Jeg vil derfor bare ganske kort trekke frem noen momenter til å forstå misjonsdiakonien i denne sammenheng.

Gjennom sine institusjoner var misjonen selvsagt en indirekte maktfaktor. Den brukte sine økonomiske og menneskelige ressurser på å lindre og forebygge nød, samt på å fremme menneskeverdige forhold i kulturen. Men stor makt i politisk forstand, hadde den ikke. Snarere tilbød misjonen åpent sine tjenester til mennesker som stod fritt til å benytte seg av dem, om de ville. Innenfor sine institusjoner, praktiserte den prinsippet om at alle sammen var verdige den hjelpen de trengte, enten de var ubemidlede, soldater eller røvere, sårede, blinde, foreldreløse eller etterlatte barn. Og pasienter og nødlidende viste gjennom å oppsøke institusjonene, at de oppfattet misjonsdiakonien som en livsbejaende tjeneste til beste for mennesket. At institusjonenes regelverk ble benyttet til å motarbeide diskriminering og undertrykkelse, førte til at jenters og andre barns menneskeverd i det minste ble respektert der, men dette ga etter hvert ringvirkninger utenfor institusjonene. I den forstand hadde deres arbeid politiske implikasjoner – derved at de aktivt bidro til at det over tid ble gjort endringer i samfunnet. Men, sitt opplysningsarbeid og holdningsdannende virke til tross, engasjerte de seg ikke aktivt i det politiske liv.

Dessuten var de – gjennom å bygge sosialinstitusjoner og skoler – bidragsytere til oppbyggingen av en ny privat sektor i samfunnet. På den måten fremmet de overfor myndigheter og allmennheten i Kina et nytt ideal. Dette gikk ut på at samfunnet som et storfellesskap hadde et ansvar for å ta seg av og yte tjenester til lidende, pleietrengende og omsorgsavhengige mennesker – altså personer som familier og enkeltmennesker alene ikke var i stand til å ivareta ansvaret for. Også med sitt engasjement til beste for de marginaliserte i samfunnet, og i bekjempelsen og forebyggingen av samfunnssykdommer, representerte de en profetisk røst som minnet storsamfunnet om en plikt til å ta ansvar for å gjøre samfunnet mer menneskevennlig. At en rekke av misjonens institusjoner etter flere tiårs drift ble overtatt og drevet videre av Folke-

republikken Kina, er et uttrykk for at misjonens diakonale engasjement i det store og hele snarere ble ansett for å være en samfunnsnyttig tjeneste enn en upatriotisk og utbytende virksomhet.

De foreldreløse og etterlatte barna som misjonen tok hånd om, ville gått en uvis fremtid i møte uten de diakonale institusjonene. Mange av dem ville ha fått en snarlig død. I stedet fikk de livsbetingelser som satte dem i stand til å leve et menneske-verdig liv. Det samme gjaldt de blinde, som uten misjonens innsats normalt ville hatt en ulykkelig fremtid.

Selv om åpningen av Kina for vesterlandsk innflytelse skjedde med militær makt – og misjonærene derfor hadde en slik aggressiv handling å takke for at de kunne virke i landet – var deres misjon ikke motivert av handelsinteresser eller slike former for utnyttning og undertrykking, som f.eks. den engelske opiumshandelen med Kina var et uttrykk for. De kom for å gi og dele. Deres interesser var altså det stikk motsatte av utbytting. Åpenbare uttrykk for en aggressiv kulturimperialistisk virksomhet finner vi dermed ikke i misjonsdiakonien i *Human*. Derimot representerte misjonærene som var engasjert i det diakonale arbeidet, en bevegelse som representerte livsbejende verdier og en kjærlighet og omsorg for medmennesker som ikke var begrenset av familieband og etnisk tilhørighet, kjønn, alder eller sosial status. I så måte fremmet misjonsdiakonien i *Human* provinsen en av de universelle verdier som Sun Yat Sen, Republikkens grunnlegger, etterlot seg til det kinesiske folk gjennom parolen *Tianhsia yjia*, ”alle under himmelen – én familie”, en parole som siden bare har fått større og større aktualitet, så vel i Kina som i resten av verden. I misjonsdiakonien som vi her har sett på, finner vi uttrykt mange av de verdier som senere er kommet inn både i FN's menneskerettighetserklæring og FN's konvensjoner om barns rettigheter og om å avskaffe diskriminering av kvinner.¹⁰⁷

Misjonsdiakonien ga med andre ord gjennom sitt nærvær, uttrykk for noen verdier som er av universell relevans – ikke alene for Kina. Dette er verdier som med Albert Schweitzers ord kan oppsummeres som ”ærefrykt for livet”, og med Jesu ord, ”Du skal elske din neste som deg selv” (Matt 22,38; jf 3 Mos 19,18).

Litteratur

- Bashford, James W., *China: An Interpretation*. New York, Cincinnati: The Abingdon Press (Rev. Ed.) 1919.
- Berentsen, Jan-Martin, Engelsviken, Tormod og Jørgensen, Knud (red.), *Missiologi i dag*, 2. utgave, Oslo: Universitetsforlaget 2004.
- Brun, Sigurd, ”Barmhjertighet,” i: Olav Dalland (red.), *Ved den første Milepæl 1927*, 172-197.
- Bugge, Sten, ”China”, *Det Norske Misjonsselskaps Historie i hundre år* (Bd 1-4), Bd 3, 1949, 189-288.

¹⁰⁷ Tekstene til disse fins bl. a. på FN's nettsted, <http://www.fn.no>.

- Burton, Margaret E., *Notable Women of Modern China*. New York, Chicago, Toronto, London & Edinburgh: Fleming H. Revell Company 1912.
- Christian Education in China*. (Report). China Educational Commission of 1921-1922, Shanghai: Commercial Press, Ltd., 1922, 15-28.
- Dalland, Olav (red.), *Ved den første Milepæl: Fra Det Norske Missionselskaps Kinamission gjennom 25 aar*, Stavanger: Det Norske Missionselskap 1927.
- Dalland, Olav, "Kina efter 1900" i: Olav Dalland (red.), *Ved den første Milepæl* 1927, 9-59.
- Eggen, Egil, "Kina" i: Jørgensen, *I tro og tjeneste* 1992, Bd 1, 459-504.
- Feng, Jicai, *The Three-Inch Golden Lotus*. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994.
- Entwistle, David, "Work amongst the blind in China", i: *Records* 1907, 92-96.
- Findings of the third Hunan Missionary Conference... Changsha – June 24th to 27th, 1913*. Changsha, 1913.
- Gotteberg, Ragnhild B., "Lægearbeidet i Changsha 1905", *NMT* 61(1906)24, 564-566.
- Gotteberg, Ragnhild B., "Hospitalsvirksomheden i Sjongsja 1908", *NMT* 64(1906)12, 280-283.
- Hafstad, Anne, "Høybråten i oldefars kinesiske fotspor", *Stavanger Aftenblad* 10.april 1999.
- Holthe, Hanna, *Kina på nært hold. Skildringer fra folkelivet og misjonsarbeidet*. Stavanger: Det Norske Misjonsselskap, 1928.
- Holthe, P.O., *Et gløtt bak den kinesiske mur*, Stavanger. Det Norske Missionselskab, 1921.
- Holthe, P.O., *Ferskenblomstbøiden*, Stavanger: Det Norske Missionselskap, 1925.
- Hsieh, S.L., "Kristendommens stilling i nåtidens Kina", i: Dalland, *Ved den første milepæl* 1927, 60-78.
- Instruks og regler vedrørende missionærene i Det Norske Missionselskap*, Stavanger: Det Norske Missionselskap 1922.
- Instruks for Det Norske Misjonsselskaps misjonærer*, Stavanger: Det Norske Misjonsselskap 1931.
- Jørgensen, Torstein (red.), *I tro og tjeneste. Det Norske Misjonsselskap 1842-1992*, Bd 1-2, Stavanger: Misjonshøgskolen, 1992.
- Jørgensen, Torstein, "NMS til Asia – Virksomheten i Kina" i: Jørgensen, *I tro og tjeneste* 1992, Bd 1, 101-110.
- Kerr, J.G., "Medical Missions", i: *Records of the General Conference of the Protestant Missionaries of China held at Shanghai, May 10-24, 1877*. Shanghai 1878, 114-119.
- Kolnes, Racin, *Opiumslavens sønn*. Stavanger: Det norske misjonsselskaps forlag [1946].
- Kristensen, Anne Karin, Sandsmark, Jan og Aano, Kjetil, *Prinsippdokument om NMS' diakonale profil*, Stavanger: Det Norske Misjonsselskap 1996.
- Maudal, Silje K., "80 nordmenn deltok på jubileumsfeiring i Kina", *Misjonstidende* 157(2002), 24f.
- Munthe, Ludvig, *Venstrebandsmisjon? Misjonslegar på Madagaskar*. Oslo: Luther Forlag, 1985.
- Møgedal, Sigrun og Skjelmerud, Anne, "Misjon og diakoni" i: (red.) Berentsen, Jan-Martin, Engelsen, Tormod og Jørgensen, Knud, *Missiologi i dag*, 2.utgave, Oslo: Universitetsforlaget 2004, 327-351.
- Ng, Peter Tze Ming, *Changing Paradigms of Christian Higher Education in China, 1888-1950*, (Chinese Studies 25), Lewiston, Queenston, Lampeter: The Edwin Mellen Press, 2002.
- Nilssen, Jørgen Edvin, "Hospitalet i Ijang 1907", *NMT* 63(1908)13, 301-310.
- Nilssen, Jørgen Edvin, "Vor blindeskole i Kina", *NMT* 69(1914)5, 108-112.
- Nilssen, Marie, "Aarsberetning fra Barnehjemmet", *NMT* No 12, Årg. 64, 1909, 283-284.
- Norsk Misjonsleksikon* Bd 1-3, Stavanger: Nomi Forlag, 1967.

- Norske Missions Tidende / Norske Misjonstidende / Misjonstidende* (NMT). Diverse årganger.
- Nyström, Erik, *Det nya Kina*, 1-2, Stockholm: P. A. Norstedt & Söners Förlag, 1913.
- Pedersen, Odd Kvaal og Kayser, Erling, "Misjonsdiakoni" i: *Norske Misjonsleksikon* 1-3, Stavanger: Nomi Forlag, 1967, Bd 3, sp 14-26.
- Peterson, Glen, Hayhoe, Ruth and Lu Yongling (eds.), *Education, Culture, and Identity in Twentieth-Century China*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2001.
- Records of the General Conference of the Protestant Missionaries of China held at Shanghai, May 10-24, 1877*. Shanghai: Presbyterian Mission Press, 1878.
- Records: China Centenary Missionary Conference, held at Shanghai, April 25 to May 8, 1907*. Shanghai: Centenary Conference Committee, 1907.
- Report of the Hunan Missionary Conference Changsha. June 19th, 20th, 21st, 1903*. Shanghai: American Presbyterian Mission Press, 1903.
- Sand, Hjørdis, *Spennende dager*, Stavanger: Det Norske Misjonsselskap, 1946.
- Sandstad, Marie, *Tre perioder – tre decennia. Kort oversikt over Det Norske Misjonsselskaps arbeid i Hong Kong 1954-1984*. [Hong Kong: Eget forlag 1985].
- Smebye, Einar, "Dao Shu-en, en Herrens tjener" i: Dalland, *Ved den første milepæl 1927*, 102-112.
- Storjohann, "Læge-Missionen", *Lutherske Kirketidende* 8(1864)3, 123ff.
- Strandenæs, Kari, "Hong Kong" i: Torstein Jørgensen (red.), *I tro og tjeneste. Det Norske Misjonsselskap 1842-1992*, Bd 1-2, Stavanger: Misjonshøgskolen, 1992, Bd 2, 177-228.
- Vogt, Volrath, "Hospitalet", i: Holthe, *Ferskenblomstbøiden* 1925, 54-78.
- Vogt, Volrath, "Fra lægegjerningens utposter" i: Dalland, *Ved den første milepæl 1927*, 153-171.
- Vogt, Volrath, "Fra min praksis i Kinas indre", *Norsk Magazin for Lægevitenskapen*, februar 1937, 205-220.
- Vogt, Volrath, *Fredstjeneste i krigstid*. Stavanger: Det Norske Misjonsselskaps Forlag, 1939.
- Vogt, Volrath, *Blandt Syke i Kina: Skildringer fra Det Norske Misjonsselskaps lægearbeide i Kina i 25 år*. Stavanger: Det Norske Misjonsselskaps forlag 1931.
- Vogt, Volrath, *Blant Syke i China: Skildringer fra Det Norske Misjonsselskaps lægearbeid*. Stavanger: Misjonsselskapets Forlag (1931; 3.oppl.) 1948.
- Vogt, Volrath, *Kina i smil og tårer. En lægemisjonær forteller*. Stavanger: Misjonsselskapets forlag, 1948
- Vogt, Volrath, *Doktor på misjonsmarken*. Stavanger: Nomi Forlag, 1963.
- Waln, Nora, *The House of Exile*. Boston: Little, Brown & Co. 1935
- Woolston, S.H., "Feet Binding", i: *Records* 1878, 132-137.
- Yung, Judy, *Unbound Feet: A Social History of Chinese Women in San Francisco*. Berkeley: University of California Press, 1995.